

KANSALLISEN KOKOOMUKSEN TAVOITTEET 1980-LUVUN POLITIIKASSA

Hyväksytty puoluevaltuuston kokouksessa Helsingissä 29.-30.9.1979

Sisällys

I IHMISEN TURVALLISUUS

1. Yksilöllisyys ja henkinen turvallisuus
2. Sosiaaliturva
3. Terveysturva
4. Oikeus turvalliseen työhön ja turvattuun toimeentuloon
5. Oikeus turvalliseen ja viihtyisään elinympäristöön
6. Oikeus turvalliseen ja viihtyisään asumiseen
7. Oikeusturva
8. Yksityiselämän suoja

II DEMOKRATIA

1. Valtiollinen demokratia
 - valtiosäännön kehittäminen
 - kansalaisten perusoikeudet
 - ylimmät valtioelimet
2. Alueellinen demokratia
3. Kunnallinen demokratia
4. Demokratia työelämässä ja ammattijärjestöissä
5. Demokratia opiskelussa

III KULTTUURI

1. Kulttuuripolitiikan yleiset tavoitteet
2. Koulutus
3. Tiede
4. Taide
5. Kirkko ja hengellinen kulttuuri
6. Liikuntapolitiikka

IV TALOUS

1. Sosiaalinen valintatalous
2. Tasapainoinen taloudellinen kasvu
3. Julkinen talous ja verotus
4. Energiapolitiikka
5. Aluepolitiikka
6. Kuluttajapolitiikka
7. Elinkeino- ja yrittäjäpolitiikka
8. Maa- ja metsätalouspolitiikka
9. Työvoimapolitiikka
10. Ammattiyhdistyspolitiikka
11. Tulonjakopolitiikka

V KANSAINVÄLISET SUHTEET

1. Ulkopoliitiikka
2. Kansainvälinen vuorovaikutus
3. Taloudellinen yhteistyö
4. Kehitysyhteistyö

VI PUOLUSTUSPOLITIikka

I Ihmisen turvallisuus

Yhteiskunnan arvokkain osa ovat ihmisyksilöt. Ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksiensa tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perusta.

Poliittisin ja taloudellisin päätöksin on yhteiskuntaan kehitettävä sellainen perusturvajärjestelmä, joka takaa ihmisen sosiaalisen ja taloudellisen turvallisuuden sekä lisää henkistä turvallisuutta.

Yhteiskunnan jäsenillä on oltava oikeus ja mahdollisuus kehittyä ja toimia yhteiskunnassa omien valintojensa, päätöstensä ja henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Kenenkään menestys ei saa perustua toisten mahdollisuuksien ja vapauden rajoittamiseen.

Henkisen turvallisuuden luomisen tulee olla haaste ja päämäärä kehitettäessä yhteiskunnallisia oloja 1980-luvulla.

1. YKSILÖLLISYYS JA HENKINEN TURVALLISUUS

Ihmiset ovat yksilöinä erilaisia. Yhteiskunnan tulee turvata erilaisten arvojen olemassaolo ja niiden keskinäinen vuorovaikutus. Yksilön mielipidettä - eettistä, uskonnollista, esteettistä, poliittista yms. vakaumusta - on kunnioitettava yksilöllisen erilaisuuden ilmauksena. Yhteiskunnallisia oloja on kehitettävä siten, että ihmiset voivat elää yksilöinä tasa-arvoista elämää ja tuntea vastuuta itsestään ja lähimmäisistään.

Yksilöllisyyden edellytyksinä ovat taloudellinen ja henkinen turvallisuus ja riippumattomuus. Ilman niitä ei ole mahdollista vapaasti asettaa tavoitteita ja pyrkiä niihin. Kaikille kansalaisille on annettava koulutuksella tietoa vaikuttamisen ja valinnan mahdollisuuksista.

Yhteiskunnassa vallitsevaa pyrkimystä yhdenmukaisuuteen on poliittisin keinoin vastustettava.

Yksilöllisyyden turvaamiseksi on

- taattava perustuslaissa ihmisen oikeus henkiseen ja fyysiseen koskemattomuuteen, mielipiteen vapaaseen esittämiseen sekä aineelliseen ja henkiseen turvallisuuteen
- edistettävä mahdollisuuksia yksilölliseen erilaisuuteen sekä ihmisten persoonallisuuden ja ihmissuhteiden avoimeen ja virikkeeseen kehittymiseen
- luotava edellytyksiä monimuotoiselle luovalle toiminnalle

- lisättävä edellytyksiä ja ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa heitä itseään koskevaan päätöksentekoon
- annettava jokaiselle kansalaiselle riittävän monipuolinen koulutus, jonka avulla hän pystyy vaikuttamaan yhteiskuntaan ja ohjaamaan itsenäisesti elämäänsä
- turvattava erilaisten vähemmistöjen mahdollisuudet toimia tasaveroisina yhteiskunnassa
- luotava edellytykset perheiden kiinteydelle ja niissä tapahtuvalle tasapuoliselle yksilölliselle kehitykselle

2. SOSIAALITURVA

Sosiaaliturvapolitiikan tavoitteena on taata ihmisen henkinen ja aineellinen turvallisuus hänen elämänsä kaikissa vaiheissa sekä edistää tasa-arvoisuutta. Yhteiskunnan tulee kantaa päävastuu sosiaaliturvan järjestämisestä. Ihminen voi omalla työllään ja toiminnallaan vaikuttaa sosiaaliturvansa kehitykseen.

Sosiaaliturvajärjestelmän kehittäminen voi siten vahvistaa, ja sen tulee vahvistaa, ihmiselle luontaista vastuuntuntoa omasta itsestään ja lähimmäisestään.

Yhteiskunnan velvollisuutena on luoda perusturvajärjestelmä, joka takaa jokaiselle ihmiselle aineelliset edellytykset henkiselle ja taloudelliselle turvallisuudelle. Tavoitteena tulee olla yksilöiden välillä vallitsevien alueellisten, taloudellisten ja sosiaalisten erojen tasoittaminen. Näille periaatteille rakentuvan perustoimeentulojärjestelmän tulee asteittain korvata nykyinen hallintokeskeinen ja heikosti toimiva sosiaaliturvajärjestelmä. Kattava ja jokaisen ihmisen joustavasti tavoitettavissa oleva sosiaaliturvajärjestelmä lisää yhteiskunnallista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja vahvistaa siten yhteiskunnan taloudellista perustaa.

Sosiaaliturvajärjestelmän tulee olla ihmis- ja palvelukeskeinen. Sairauden, tapaturman, työttömyyden tai huoltajan kuoleman sattuessa on ihmisen voitava turvautua sellaisiin sosiaali- ja terveyshallinnon palveluksiin, jotka mahdollisimman joustavasti ja tehokkaasti auttavat häntä. Tämä edellyttää sosiaaliturvaa koskevan päätösvallan siirtämistä mahdollisimman paljon keskushallinnosta kunnille ja aluehallinnolle.

Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsiperheiden tukemiseen. Perheen asemaa tulee vahvistaa luomalla perheen perustamiselle ja säilymiselle hyvät henkiset ja aineelliset edellytykset.

Sosiaaliturvan kehittämiseksi on

- luotava kaikki kansalaiset tasapuolisesti huomioon ottava perusturvajärjestelmä, jolloin nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää yksinkertaistetaan, hajautetaan päätäntävaltaa ja karsitaan hallintomenoja
- kehitettävä yleistä perhekustannusten tasausjärjestelmää siten, että lapsille pystytään takaamaan turvalliset ja suotuisat kasvuolosuhteet ja vanhemmille riittävät edellytykset lasten synnyttämiselle ja kasvattamiselle
- yhdyskuntarakenteen, tuotantoelämän, liikenteen ja asumisen kehittämiseen tärkeässä lainsäädännössä kiinnitettävä tuottavuuden tukemisen ohella huomiota lasten, vanhusten ja vammautuneiden turvallisuuteen

- turvattava lapsen oikeudet yhteiskunnassa sillä tavoin kuin YK:n julistus lapsen oikeuksista edellyttää
 - turvattava mahdollisuudet lasten hoitamiseen perheen piirissä omassa kodissaan vaihtoehtona päivähoitopalveluille muualla
 - kehitettävä lasten päivähoitopalveluja siten, että eri päivähoitomuotoja on kunnissa tarjolla kysyntää vastaavasti. Tavoitteena on poistaa päivähoitopaikkojen vaje lasten päivähoitolain edellyttämällä tavalla lisäämällä kunnan itsensä ylläpitämiä ja toisaalta myös kunnan tukemia päiväkotipaikkoja ja ohjattuja perhepäivähoitopaikkoja. Näiden yleistavoitteiden lisäksi on lasten päivähoitoa kehitettäessä pyrittävä siihen, että
1. sosiaalihuollon viisivuotissuunnitelmat toteutetaan siten, että kunnat saavat riittävästi valtiontukea toteuttaakseen päivähoitopaikkojen perustamissuunnitelmat
 2. vanhempainloma pidennetään vaiheittain yhdeksi vuodeksi ja kehitetään pienten lasten vanhempien työaikoja joustavammin
 3. kehitetään päivähoitotoimintaa siten, että vuorotyössä käyvien ja poikkeuksellisia työaikoja noudattavien vanhempien lasten hoito saadaan järjestetyksi
 4. ansiotyössä käyvien vanhempien sairastuneiden lasten päivähoitoa kehitetään ensisijaisesti kotisairaanhoidon lisäämällä tarvittavassa määrin sosiaalipalveluhenkilöstöä, samalla turvaamalla myös vanhemmille itselleen mahdollisuus hoitaa sairasta lastaan toimeentulon siitä kärsimättä
 5. vaikeavammaisia lapsia kotonaan hoitavien vanhempien asemaa helpotetaan järjestämällä heille päivähoitotoimen puitteissa tarvittavassa määrin kotiapua
 6. päiväkodissa kehitetään sosiaali- ja kouluviranomaisten yhteistyönä lasten kasvatukseen ja opetukseen liittyvää toimintaa esikoulun suuntaan.
- kehitettävä voimassa olevia eläkejärjestelmiä siten, että kansaneläkkeen sekä työ-, virkasuhde- ja yrittäjäeläkkeiden yhteensovittamisen tuloksena syntyvä nettokokonaiseläketulo turvaa ansiotyöstään elävän henkilön ja hänen perheensä toimeentulon jatkuvuuden, vanhuuden, työkyvyttömyyden, työttömyyden ja perheen elättäjän kuoleman varalta. On pyrittävä siihen, että eläkeikä voidaan määrittellä yksilöllisesti. Erityisesti raskaissa ja terveydellisesti vaativissa tehtävissä on turvattava mahdollisuus siirtyä eläkkeelle yleistä eläkeikää varhemmin tai siirtyä osaeläkkeen turvin kevyempään, mutta entistä ammattitaitoa vastaavaan työhön tai lyhyempään työaikaan, ilman, että myöhempi eläketurva heikkenee. Eläkkeelle siirtymisessä on huomioitava erityisesti myös rintamapalveluksessa olleet henkilöt. Kokonaiseläke ei saa määräytyä suuremmaksi kuin vastaavasta työstä saatu tulo. Perustoimeentulon turvaavan eläkejärjestelmän rahoitus on järjestettävä siten, ettei rahastointimenettelyyn pohjautuvan työeläkejärjestelmän mahdollisuuksia vastata eläkesitoumuksistaan vaaranneta.

Näiden yleistavoitteiden lisäksi on eläketurvaa kehitettäessä pyrittävä siihen, että

1. parannetaan perheenäidin sosiaaliturvaa ottamalla hänen kotona lasten hoitamiseen ja kasvattamiseen käyttämänsä aika huomioon eläkettä määrättäessä
2. saatetaan naispuoliset ja miespuoliset lesket tasavertaiseen asemaan eläkejärjestelyjen suhteen
3. otetaan rintamaolosuhteissa palvelleet naiset rintamasotilaseläkkeen piiriin

4. kehitetään eläkkeitten hakemismenettelyä siten, että eläkkeeseen oikeutettu saa eläkkeensä niin nopeasti, ettei hänen toimeentulonsa ansioiden päättymisen vuoksi vaarannu
 5. eläkekustannuksiin vaikutetaan ensisijaisesti työllisyyspolitiikan, työturvallisuuden kehittämisen, työsuojelun ja kuntouttamisen keinoin, jolloin voidaan ennalta vähentää työkyvyttömyys- ja työttömyyseläkkeelle joutuvien määrää
- lisättävä vanhuksille tarkoitettujen, muun asutuksen yhteydessä sijaitsevien palvelutalojen rakentamista ja huolehdittava samalla siitä, että vanhuksille taataan riittävät kotiapu- ja sairaanhoitopalvelut, jolloin luodaan edellytykset vanhusten asumiselle myös omassa kodissaan
 - kehitettävä vammaisten huoltoa siten, että heidän erityistarpeensa otetaan huomioon yhdyskuntasuunnittelussa, liikenteessä ja asumisessa ja että heidän kuntoutusmahdollisuutensa järjestetään siten, että tavoitteena on heidän omatoimisten ja aktiivisten elämän mahdollisuuksiensa saavuttaminen ja ylläpitäminen. Tämän yleistavoitteen lisäksi on vammaisten sosiaaliturvan kehittämisessä pyrittävä siihen, että
1. vammaisille lapsille järjestetään tilaisuus osallistua mahdollisimman normaaleissa olosuhteissa terveitten lasten parissa päivähoidon
 2. parannetaan päihteiden vaikeasti vammauttamien henkilöiden hoitoonohjausta
- lisättävä ja parannettava sosiaaliturvaa koskevaa tiedotustoimintaa siten, että ihmiset tulevat tietoisiksi sosiaalilainsäädännön heille tarjoamasta sosiaaliturvasta

3. TERVEYSTURVA

Jokaisen ihmisen henkilökohtainen terveys on arvokasta ja sitä tulee sen vuoksi kaikin tavoin edistää ja suojella. Korkeatasoinen, aktiivisesti ihmisen auttamiseen ja ohjaamiseen suuntautuva terveydenhuolto luo henkisen ja aineellisen perustan ihmisen omatoimiselle terveytensä edistämiseksi. Ihmisen terveysturvan takaaminen tulee asettaa keskeiseksi tavoitteeksi yhteiskuntapolitiikassa.

Ihmisen terveysturva koostuu fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Näin ollen myös yhteiskunnan laadulliset ominaisuudet vaikuttavat terveyteen. Sosiaalinen turvallisuus ja tasa-arvoisuus edistävät kansalaisten mahdollisuuksia pysyä terveinä. Yhteiskuntaa on kehitettävä siten, että terveydelle vaarallisia elintapoja sekä ihmisen sosiaalisessa ja biologisessa elinympäristössä sekä henkisessä ilmapiiirissä ilmeneviä vaaratekijöitä pyritään torjumaan. Siten kansanterveystyötä on laajennettava koskemaan myös sellaisia kysymyksiä, jotka ovat jääneet perinteisen terveydenhuollon ulkopuolelle.

Terveyspolitiikan avulla tulee jakaa ihmisille tietoa terveysturvaan kuuluvista asioista. Terveyspolitiikan perustehtävänä on tuottaa terveysturvan edellyttämät olosuhteet ja terveystalot. Terveysturva on taattava kaikille alueellisista tai sosiaalisista eroista riippumatta. Yksilön oikeudet, kuten luottamuksellisuus hoitosuhteissa, terveystietojen henkilökohtaisuus, mahdollisuudet omakohtaisiin ratkaisuihin hoidon suhteen, terveystalotien turvallisuus sekä ennen kaikkea mahdollisuus palvelujen valintaan on taattava terveydenhuollossa. Avoterveydenhuollon kehittämisen keskeisenä tavoitteena on omalääkäri-järjestelmän luominen.

Sairaanhoidon kehittämisen tavoitteena tulee olla palveluiden saavutettavuuden ja kattavuuden lisääminen sekä toimintavalmiuden parantaminen. On välttävää palvelujen liiallista keskittymistä ja luotava toimintakykyinen sairaala-, terveyskeskus-, lääkäripäivystys- ja sairaankuljetusjärjestelmä. Sairaanhoidon liiallista laitostumista on pyrittävä välttämään kehittämällä kotisairaanhoidon- ja kotiapupalveluja niin, että lievästi sairaita ja myös pitkäaikaissairaita voidaan hoitaa mahdollisimman paljon kotona.

Kansanterveyslain mukaista toimintaa on kehitettävä voimakkaasti ehkäisevän terveydenhuollon ja terveellisten elämäntapojen edistämisen alueelle. Kansalaisten mahdollisuuksia käyttää heille laissa turvattuja terveyspalveluja on myös käytännössä kehitettävä. Myös yksityisiä lääkäri- ja terveyspalvelujärjestelmiä sekä niiden yhteistyötä julkisen terveyspalvelutoiminnan kanssa on edistettävä.

Terveysturvan kehittämiseksi on

- tehostettava sosiaali- ja terveysviranomaisten yhteistoimintaa ja vähennettävä alojen päällekkäisorganisaatiota
- huolehdittava terveyspalvelujen alueellisesta ja laadullisesta porrastuksesta siten, että kehitetään hoidollisia tarpeita tukevaa työnjakoa eri sairaaloiden kesken
- turvattava terveyspalvelujen tason kehittyminen myös haja-asutusalueilla
- sisällytettävä kuntakohtaisiin kansanterveys suunnitelmiin yksityisten terveyspalvelujen käyttö
- otettava terveyspalvelujen kehittämisessä lähtökohdaksi potilaan kaikinpuolisen hyvinvoinnin turvaaminen. Lääketieteellisessä hoidossa tulee korostaa henkilökohtaisen hoitosuhteen merkitystä
- järjestettävä erilaisille riskiryhmille tietyin aikavälein terveystarkastus ja huolehdittava siitä, että terveydenhuollon palvelut ovat joustavasti kaikkien ihmisten saavutettavissa
- ohjattava yhdyskuntasuunnittelua sekä koulujen liikuntaopetusta siten, että erilaiset kuntoliikuntamuodot voivat muodostua elinikäisiksi ja jokapäiväisiksi toiminnoiksi
- tehostettava koulukasvatuksen, työterveyshuollon ja sosiaalityön yhteydessä oikeita ja terveellisiä ravinto- ja liikuntatottumuksia koskevaa terveyskasvatusta ja terveydelle vaarallisten nautinto- ja huumausaineiden käyttöä ehkäisevää neuvontaa
- tehostettava ihmisen elinympäristöön ja elintarvikkeisiin kohdistuvaa terveysvalvontaa
- kehitettävä terveydenhuollon palvelujen omavastuuosuuksia siten, että palvelujen käyttöä voidaan ohjata kansanterveystavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisesti
- laajennettava sairausvakuutuksen piiriä siten, että sellaiset uudet terveyshuollon palvelut, kuten hammassairauksien hoito ja avohuollossa olevien vajaakuntoisten henkilöiden apuvälineet tulevat sen piiriin
- kehitettävä sairausvakuutusta siten, että potilaalle aiheutuvat todelliset kustannukset eivät muodostu oleellisesti erilaisiksi siitä riippuen, käyttääkö potilas sairausvakuutuksen tukemia terveydenhuoltopalveluja vai kansanterveyspalveluja
- edelleen tasoitettava kroonisista sairauksista yksilölle aiheutuvia kustannuksia
- huolehdittava laajasta lääkevalikoimasta, riittävästä lääkevarastosta, tehokkaasta jakelusta, lääkkeiden korkeasta tasosta ja taloudellisuudesta sekä niiden oikean käytön neuvonnasta ja väärinkäytön ehkäisemisestä kehittämällä nykyistä tuotanto- ja jakelujärjestelmää ja turvaamalla apteekkien ja terveyskeskusten paikallinen yhteistyö asianmukaisilla ohjeilla ja määräyksillä

- parannettava terveydenhuoltohenkilökunnan työehtoja ammattitaitoisen työvoiman turvaamiseksi
 - lisättävä potilaiden tietoutta heidän oikeudestaan saada mm. terveydentilaansa ja sairauden hoidossa käytettäviä menetelmiä koskevia tietoja
 - laajennettava ja tehostettava ehkäisy menetelmiä koskevaa neuvontaa
 - ohjattava lääkkeiden mainontaa asiallisen kuluttajavalistuksen suuntaan
 - pyrittävä alentamaan liikenneonnettomuuksien määrää erityisesti seuraavin toimenpitein
1. suositaan turvallista joukkoliikennettä erityisesti työmatkaliikenteessä
 2. erotetaan eri kulkumuodot mahdollisuuksien mukaan toisistaan ja rakennetaan liikenneympäristö selväpiirteiseksi
 3. puututaan liikennelainsäädännöllä ja liikennevalvonnalla tiukasti liikennelaitteisiin ja erityisesti rattijuoppouteen sekä korostetaan liikenteen eri osapuolten vastuuta liikenneturvallisuudesta
 4. pidetään ajonopeudet tiekohtaisin nopeusrajoituksin turvallisina

4. OIKEUS TURVALLISEEN TYÖHÖN JA TURVATTUUN TOIMEENTULOON

Työ on eräs tärkeimmistä inhimillisen toiminnan ja sosiaalisen osallistumisen muodoista. Työtä ei tule nähdä pelkästään tuotannontekijänä, eikä työnteko saa tarkoittaa ainoastaan ansiomahdollisuutta, vaan myös mahdollisuutta toteuttaa itseään, kehittyä henkisesti ja vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaan. Työn tulee olla yksilön kannalta motivoitua sekä työolosuhteiden turvallisia ja viihtyisiä. Yksilön mahdollisuuksia valita työnsä ja työpaikkansa ei saa rajoittaa.

Ihmisen tekemä työ on ainoa inhimillinen tuotannontekijä. Sen vuoksi työntekijän tulee olla yhteiskunnan erityisessä suojelussa. Yhteiskuntaa tulee kehittää siten, että kansalaisten työnsaanti ja työn jatkuvuus turvataan sekä ahkeruutta ja ammattitaitoa arvostetaan. Näin menetellen voidaan tavoitteeksi asettaa se, että työntekijällä edistetään kansantulon kasvua ja siten mahdollisuutta jokaiselle turvattuun toimeentuloon.

Ammattiin ja työhön hakeutumisen tulee pohjautua vapaaseen valintaan kansalaisten perusoikeutena.

Ihmisen henkisen vireyden perusehtoja on mielekäs, kiinnostava ja älyllisesti aktivoiva työ. Työmenetelmissä ja työoloissa tapahtunut muutos ei aina ole palvellut tätä ihmisen itsensä kannalta tärkeää päämäärää. On syntynyt uusia ammattitaitoja jotka ovat rasittaneet ja vammauttaneet ihmistä sekä henkisesti että fyysisesti. Työtilaisuuksien ja työpaikkojen lukumääräisen lisäämisen ja uudistamisen rinnalle on tämän johdosta nostettava ihmisen itsensä kannalta mielekäs ja turvallinen sekä työympäristö. Työntekijöiden mahdollisuuksia itsenäiseen harkintaan työtehtävien suorittamisessa on pyrittävä lisäämään

Yhteiskuntasuunnittelua ja aluepolitiikkaa tulee ohjata siten että eri alueiden luontaisia elinkeinomahdollisuuksia tuetaan edistetään niiden puitteissa harjoitettavaa taloudellista toimeliaisuutta Tällöin mahdollisimman monet voivat säilyttää kosketuksen kotiin ja kotikuntaan ja saada työn ja turvatun toimeentulon kotiseudullaan.

Turvallisen työn ja toimeentulon takaamiseksi on

- järjestettävä työnsaantimahdollisuus jokaiselle asuinpaikkaan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja koulutukseen katsomatta
- parannettava tuottavuutta kaikilla aloilla, jotta voitaisiin turvata eri tulonsaajaryhmien reaaliensioiden kehitys
- työnsaantimahdollisuuksien ja palkkaperusteiden oltava samat naisilla ja miehillä
- korostettava ihmissuhteiden merkitystä kaikessa koulutuksessa ja työpaikoilla
- kehitettävä työturvallisuutta ja työterveydenhuoltoa kai kaikilla työpaikoilla
- kehitettävä tuotantoprosesseja ja työmenetelmiä siten, että työn pakkotahtisuus ja konemaisuus vähenee
- kehitettävä työaikoja nykyistä joustavammiksi
- tuettava vammaisten työhönsijoittumista
- järjestettävä lasten päivähoito Siten, että lasten vanhemmilla on heidän niin halutessaan mahdollisuus ansiotyöhön
- edistettävä kotona lapsiaan hoitavien vanhempien mahdollisuuksia säilyttää ammattitaitonsa ja palata työelämään
- turvattava nuorille opintonsa päättävälle mahdollisimman kitkaton työhön siirtyminen
- pyrittävä luomaan ulkomailta palaaville työntekijöille nopeasti työpaikkoja
- kehitettävä yhdyskuntasuunnittelua ja liikenneoloja siten, että työmatkoihin käytetty aika supistuu mahdollisimman lyhyeksi
- ylläpidettävä joukkoliikenteessä hyvä palvelutaso ja pidettävä matkakustannukset kohtuullisina.

5. OIKEUS TURVALLISEEN JA VIIHTYISÄÄN ELINYMPÄRISTÖÖN

Turvallisen ja viihtyisän elinympäristön tulee kuulua jokaisen kansalaisen perusoikeuksiin. Siksi luontoa ja kulttuuriympäristöä tulee tehokkaasti suojella saastumiselta ja tuhoutumiselta. Luonnonvarojen käyttö ei saa perustua yksipuoliselle taloudellisen tehokkuuden ja kasvun ajattelulle. Poliittinen päätöksenteko on paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti rakennettava siten, että ihmisen elinympäristöön liittyvät ongelmat otetaan täysipainoisesti huomioon.

Yhteiskuntapolitiikassa yleensä ja erityisesti tuotantoa, tuotteiden markkinointia, yhdyskuntasuunnittelua sekä opetusta ja tutkimusta koskevassa päätöksenteossa tulisi ottaa huomioon seuraavat vaatimukset:

1. luonnonvarojen huolimaton käyttö ja haaskaaminen lopetetaan
2. luonnonvarojen käyttö järjestetään kestävä tuotannon ja moninaiskäytön sekä jätteiden uudelleenkäytön periaatteille
3. teknologiaa ja tuotantomenetelmiä kehitetään ympäristöä pilaamattomiksi
4. syntyneet ympäristöhaitat korjataan
5. ihmisille tarjotaan mahdollisuus nauttia alkuperäisestä luonnosta ja osallistua luonnonvarojen käytön valvontaan
6. varaudutaan mahdollisten ympäristöongelmien varalle kehittämällä ympäristönsuojelun hallinnollista ja teknistä valmiutta
7. edistetään elämisen laatua ottamalla lainsäädännössä ja suunnittelussa huomioon ympäristönsuojelu
8. lisätään yleistä tietoutta ympäristönsuojelusta ja sen merkityksestä ympäristöystävällisten asenteiden vahvistamiseksi

Ympäristönsuojelun kansainvälisen yhteistyön perustana tulee olla Yhdistyneiden Kansakuntien "Julistus Ihmisen Ympäristöstä" sekä ne periaatteet, jotka on hyväksytty Euroopan turvallisuus ja yhteistyökonferenssin päätösasiakirjassa.

Turvallisen ja viihtyisän elinympäristön kehittämiseksi on

- säädettävä ympäristönsuojelun puitelaki, joka sisältää periaatteet uudistuvien luonnonvarojen kestävästä käytöstä, uudistumattomien luonnonvarojen säästeliäästä käytöstä, moninaiskäytöstä, aiheuttamisperiaatteesta sekä ympäristönäkökohtien huomioonottamisesta yhteiskuntasuunnittelussa ja päätöksenteossa
- pidettävä ympäristönsuojeluhallinnon kehittämisessä tavoitteena ympäristönsuojeluministeriön aikaansaamista. Uuden ministeriön tehtäviin kuuluisi alan koordinointi ja valvonta, kansainväliset kysymykset, ilmansuojelu, vesiensuojelu, meluntorjunta, öljyvahinkojen torjunta sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennetun ympäristön suojeleminen
- kehitettävä maa- ja metsätalousministeriötä siten, että uusiutuvien luonnonvarojen hoidossa korostuisi luonnonvarojen taloudellisen käytön ohella luonnonvarojen moninaiskäyttö
- erikseen selvitettävä ympäristönäkökohtien riittävä huomioonottaminen kaavoitushallinnossa
- luotava ympäristörikoslainsäädäntö, jossa rangaistaviksi teoiksi tulee määritellä törkeä ympäristörikos, ympäristön pilaaminen, haitanteko ympäristölle, ympäristölle vaarallisten aineiden luvaton valmistaminen, maahantuominen ja myyminen sekä ympäristörauhan häiritseminen
- säädettävä ilmansuojelulaki, jossa pääperiaatteena tulee olla ilmoitus- ja lupajärjestelmään perustuva pilaantumisen ehkäisy. Tähän liittyen on määrättävä tarvittavat epäpuhtauksien enimmäismääriä ja koostumuksia koskevat normit
- säädettävä laki meluntorjunnasta, johon liittyvät vastaavat ilmoitus- ja lupamenettelyt sekä normit kuin ilmansuojelulakiinkin
- edistettävä jätteiden käyttöä koskevaa tutkimusta ja jätteiden hyödyntämistä raaka-aineina
- kehitettävä lainsäädäntöä siten, että vesistöjen rakentamisesta ja säännöstelystä aiheutuvat haitat korvataan täysimääräisesti ja nopeasti
- tarkistettava metsälainsäädäntöä siten, että puun tuotannon tehostamisen rinnalla metsien moninaiskäyttö turvataan sekä metsien aluskasvillisuutta, eläimistöä ja soita suojellaan. Näiden toimenpiteiden mahdollisesti aiheuttamat haitat on korvattava täysimääräisesti ja nopeasti
- turvattava lainsäädännössä jokamiehen oikeudella tapahtuva vastuullinen häiriötä tai haittaa tuottamaton ulkoilu ja retkeily
- perustettava riittävästi luonnonsuojelualueita ja kansallispuistoja turvaten samalla paikallisten asukkaiden ja eri elinkeinojen oikeudet ja tarpeet
- pyrittävä yhteiskuntasuunnittelun avulla jatkuvasti pienentämään ihmisen toimesta ympäristölle aiheutuvaa rasitusta ja estämään alkuperäisen luonnon hävittäminen
- otettava yhdyskuntien liikenteessä keskeisesti huomioon ympäristönäkökohdat parantamalla kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä
- tehostettava luonnonvaroja ja ympäristöä säästävien menetelmien ja tuotteiden kehittämistä koskevaa tutkimusta

- huolehdittava siitä, että eri ammateissa ja tehtävissä toimivilla henkilöillä on riittävän laajat yleistiedot ympäristönsuojelun peruskysymyksistä ja tarkat tiedot oman alansa ympäristönsuojelun erityiskysymyksistä
- laadittava selvitys ympäristönsuojelun aiheuttamista kansantaloudellisista kokonaiskustannuksista ja suojelulla saavutettavista eduista
- noudatettava pääsääntöisesti aiheuttamisperiaatetta, mikä tarkoittaa sitä, että ympäristönsuojelun kustannukset on vahingon aiheuttajan maksettava
- pyrittävä kohtuullisessa määrin korvaamaan ympäristönsuojelutoimenpiteiden yksilölle tai yhteisölle mahdollisesti aiheuttamat haitat tai vahingot

6. OIKEUS TURVALLISEEN JA VIIHTYISÄÄN ASUMISEEN

Asuntopolitiikan tavoitteena on luoda jokaiselle kansalaiselle mahdollisuus asuntoon, joka antaa yksilölle ja perheelle tilaisuuden lepoon ja virkistykseen sekä edistää henkisen perusturvallisuuden kehittymistä. Asuntopoliittisten toimenpiteiden kohteena tulee olla perheen ja yksilön asumisolosuhteet kokonaisuudessaan. Tällöin on erityisesti kiinnitettävä huomiota asumistavaltaan ja -ympäristöltään erilaisia valintamahdollisuuksia tarjoavaan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Asuntotuotannon tuottavuutta kehittämällä ja asuttavuuden parantamiseen tähtäävällä suunnittelulla on pyrittävä asumiskustannusten alentamiseen, asuntojen määrän lisäämiseen ja asumisen laadun nostamiseen. Asuntojen määrällisen ja laadullisen tuotannon ohella on kehitettävä asuntoalueiden palvelujen saavutettavuutta ja parannettava asumisympäristöä.

Kunnallisella maapolitiikalla on turvattava yhdyskuntien kehittämisen kannalta tarkoituksenmukainen ja oikein ajoitettu maankäyttö. Tämän vuoksi kunnat on veloitettava kuntasuunnittelun yhteydessä laatimaan riittävän pitkäjänteiset maapoliittiset varaamis- ja hankintasuunnitelmat sekä kaavoitusohjelmat rakennusmaan saannin turvaamiseksi. Maapolitiikka on suunniteltava siten, että asuntotuotantoon ja siihen liittyviin palveluihin sekä muuhun rakennustoimintaan tarkoitettut hankinnat voivat tapahtua ensisijaisesti vapaaehtoisin kaupoin.

Asuntotuotantoa on kehitettävä yksityisen yrittäjyyden sekä valtion ja kuntien ohjauksen pohjalta. Tämä edellyttää tehokkaita toimenpiteitä terveen kilpailun palauttamiseksi ja säilyttämiseksi rakennusaine- ja rakennusteollisuuden kaikilla sektoreilla. Kuntien on myös maapolitiikallaan varmistettava kilpailuolosuhteiden säilyminen rakennustuotannossa.

Koska asumiskustannuksiltaan kohtuullinen asunto kuuluu jokaisen kansalaisen perusoikeuksiin, on asuntotuotantoa tuettava siten, että luodaan mahdollisuus oman asunnon hankintaan pienellä alkupääomalla. Asuntolainoitusta tulee kehittää niin, että korot ja kuolelutukset jakautuvat tasaisesti maksettavaksi koko asunnon käyttöäksi. Erityisesti nuorten lapsiperheiden asumismahdollisuuksien parantamiseksi ja kustannustason alentamiseksi on asuntotuotantoa tuettava siten, että korkojen maksu ja lainojen lyhennys ajoitetaan tasaiseksi ja asteittain nousevaksi. Näin voidaan ottaa huomioon perheen perustamisvaiheen tulotaso.

Omistus- ja vuokra-asuntoja on pidettävä toisiaan täydentävinä asumisvaihtoehtoina. Valtion lainoittamassa asuntotuotannossa on poistettava omistus- ja vuokra-asuntojen välinen, kiinteistökohtainen erottelu, mikä merkitsee siirtymistä kiinteistökohtaisesta lainoituksesta huoneistökohtaiseen lainoitukseen.

Asumistukea tulee edelleen laajentaa myöntämällä yleistuen lisäksi myös tarveharkintaista yksilö- ja perhekohtaista tukea. Vuokra-asuminen ja omistusasuminen on saatettava tasa-arvoiseen asemaan asumistukea myönnettäessä. Tulevaisuudessa on turvattu asuminen sisällytettävä perusturvajärjestelmään.

Asumiskustannusten alentamiseksi on valtion ja kuntien, rakennusteollisuuden, rahalaitosten ja työmarkkinajärjestöjen välistä yhteistyötä tiivistettävä.

Turvallisen ja viihtyisän asumisen edistämiseksi on

- laadittava asumisympäristön laatutasonormit, joita tulee noudattaa sekä kaavoituksessa että rakennusten suunnittelussa
- muutettava rakennuslakia siten, että se nykyistä selvemmin koskee myös rakennettujen yhdyskuntien ylläpitoa ja tarkoituksenmukaista saneeraamista, jolloin vapaudutaan liiallisesta uustuotannon suosimisesta ja estetään vielä korjauskelpoisen asuntokannan tarpeeton poistuma
- lisättävä pientalotuotannon suhteellista osuutta asuntotuotannosta
- alennettava asumiskustannuksiin vaikuttavaa verotusta
- kehitettävä valtion asuntolainoittamaa vuokra-asuntotuotantoa siten, että asukkailla on mahdollisuus lunastaa asunto omakseen
- kuntien osallistuttava asuntotuotannon rahoittamiseen, milloin erityiset sosiaaliset syyt niin vaativat tai milloin rakennustuotanto ei muutoin ole riittävää
- kehitettävä kunnallista vuokra-asuntotuotantoa siten, että asunnot hajautetaan muun asutuksen yhteyteen
- varmistauduttava ennen uuden asuntoalueen rakentamisen aloittamista siitä, että alueelle järjestetään kunnolliset asioimis-, asumis-, liikenne- ja kulttuuripalvelut
- kiinnitettävä rakennussuunnittelussa huomiota muunneltavuuteen niin, että asuntojen ja yleisten rakennusten käyttötarkoitusta voidaan muuttaa tarpeen vaatiessa
- pyrittävä turvaamaan asukkaiden mahdollisuudet vaikuttaa asuntosuunnitteluun jo asunnon rakentamisvaiheessa
- mitoitettava liikenneturvallisuustoimenpiteet asuntoalueilla, koulujen ympäristössä ja muilla lasten käyttämällä alueilla lapsen turvallisuustarpeiden mukaisesti
- luotava edellytykset arvokkaiden ympäristökokonaisuuksien, kuten ns. puukaupunkien säilymiselle ja hoidolle
- turvattava haja-asutusalueilla perusrakennusoikeus
- erityisryhmille, kuten vammaisille, on taattava asuinympäristö muun asutuksen yhteydessä sekä huomioitava heidän erityistarpeensa asuntojen ja asuinalueiden suunnittelussa

7. OIKEUSTURVA

Jokaisella ihmisellä on oltava oikeus vaatia yhteiskunnalta paitsi tehokasta suojaa omien vapauksiensa ja oikeuksiensa loukkauksia vastaan myös oikeus saada tapahtuneet oikeudenloukkaukset mahdollisimman nopeasti selvitettyiksi ja hyvitettyiksi.

Oikeusturvan toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että yhteiskunnassa on kansalaisten oikeustajuntaa vastaavat, selkeät ja tasapuoliset säännöt ja että oikeusturvan loukkauksia ratkaisemassa on riippumaton ja tasapuolinen oikeuslaitos. Pääpaino oikeusturvan toteuttamisessa on oltava ennalta ehkäisevässä toiminnassa.

Kansalaisten oikeudellinen tasa-arvoisuus edellyttää sekä tehokasta oikeusturvakoneistoa että tasaveroisia mahdollisuuksia käyttää sitä hyväkseen. Kansalaisten on voitava tiedollisista, taloudellisista ja alueellisista eroista riippumatta saada asiantuntevaa apua oikeudellisten asioittensa hoitamisessa. Myös hallinnollinen vallankäyttö on järjestettävä siten, että yksilön oikeusturva taataan.

Oikeusturvan tehostamiseksi on

- vahvistettava lainvalmistelun edellytyksiä hallinnon ja eduskunnan piirissä ja lisättävä valmistelun julkisuutta sekä luotettavuutta
- kehitettävä hallinnon ja oikeuslaitoksen palveluja vähentämällä virkavaltaisuutta ja virastokankeutta ja takaamalla riittävät aineelliset edellytykset joustavalle ja tehokkaalle toiminnalle
- laadittava tuomioistuinten päätökset selkeään ja yleisesti käsitettävään muotoon
- tehostettava oikeusturvaa koskevaa valistus- ja tiedotustoimintaa
- parannettava kansalaisten oikeusturvaa ennen kaikkea hallinto-oikeudellisissa kysymyksissä
- parannettava yksilön oikeusturvan huomioon ottavaa esitutkimamenettelyä rikosasioissa ja tehostettava tuomioistuinkäsittelyn esivalmistelua siviiliasioissa
- parannettava yksilön turvaa väkivaltarikoksia vastaan
- parannettava poliisin toimintaedellytyksiä kansalaisten oikeusturvan takaamisessa
- korostettava ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä rikollisuuden vastustamiskeinoina
- järjestettävä vankeinhoito ja vankilasta vapautuvien huolto siten, että turvataan nykyistä paremmat edellytykset yhteiskuntaan sopeutumiselle
- yhteiskunnan taattava, että oikeudenloukkauksista aiheutuneet menetykset korvataan
- alioikeuksien yhtenäistämisen yhteydessä huolehdittava siitä, että tuomioistuinten lainoppineiden jäsenten ratkaisovaltaa ei kavenneta

8. YKSITYISELÄMÄN SUOJA

Kansalaisten oikeus suojattuun yksityiselämään on yleisesti tunnustettu oikeusperiaate. Sen mukaisesti ihmisellä on vaikutuspiiri, jota hän voi pitää omanaan ja jossa hänen ei tarvitse kärsiä julkisuudesta tai muiden ihmisten sekaantumisesta. Yksityiselämän loukkaamisena ei kuitenkaan pidetä sellaisen tiedon julkaisemista, joka koskee henkilön menettelyä julkisessa virassa tai tehtävässä, elinkeinoelämässä, poliittisessa toiminnassa tai muussa näihin rinnastettavassa toiminnassa ja joka on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi, mitä on pidettävä kansanvaltaisesti järjestäytyneen, avoimen yhteiskunnan tärkeänä toimintaperiaatteena.

Nykyajan kasvaneen tiedon tarpeen johdosta on viranomaisten sekä erilaisten yksityisten organisaatioiden haltuun kertynyt erittäin runsaasti erilaisia yleisiä ja yksityiskohtaisia asiakirjoja, niiden joukossa ATK-pohjaisia henkilötiedostoja, joihin kerättyjä yksityiselämää koskevia tietoja voidaan yhdistellä eri tarkoituksiin. Koska yksityiselämän suoja koskeva säännöstö on aukollinen, on yksilön turvallisuuden toteuttamista tältä osin vaikea valvoa.

Yksityiselämän suojan kehittämiseksi on

- yksityiselämän suojan loukkaamista koskevaa säännöstöä täydennettävä

- jokaisella ihmisellä oltava oikeus saada tietää, mitä tietoja hänestä on rekisteröity, mistä tiedot on saatu, miten niitä käytetään ja kenelle ne luovutetaan
- luovutettaessa tietoja tutkimus- ja suunnittelutarkoituksiin pidettävä huoli siitä, ettei tietoja voida yhdistää yksilöityyn henkilöön
- parannettava Julkisen Sanan Neuvoston toimintaedellytyksiä ja tiukennettava lainsäädäntöä, jonka tarkoituksena on estää taloudellinen hyötyminen yksityiselämän suojaa loukkaamalla
- säilytettävä viestialaisuus loukkaamattomana. Myöskään viranomaisille ei tule myöntää oikeutta tällaisen viestinnän salaiseen valvontaan
- kiellettävä ensisijaisesti piilotajuntaan vaikuttavien laitteiden ja menetelmien väärinkäyttö
- pyrittävä suojaamaan yksilö joukkoviestinnän piilovaikutukselta turvaamalla myös avoimen ideologisen, monipuolisen joukkoviestinnän tarjonta

II Demokratia

Demokratian edellytyksenä on ihmisten oikeus vapaaseen mielipiteenmuodostukseen ja oman tahtonsa ilmaisemiseen. Näitä perustuslailla turvattuja oikeuksia on vahvistettava toimenpiteillä, jotka lisäävät kansalaisten mahdollisuuksia osallistua vaikuttavasti päätöksentekoon. Tällä tavoin voidaan kehittää suomalaiselle demokratialle ominaista itsehallinnollisuutta, vähemmistöjen oikeuksien turvaamista ja erilaisten eturyhmien ja aatesuuntien vapaata toimintaa. Myös yksilön vastuuta itsestään, lähiyhteisöstään ja yhteiskunnasta on korostettava.

Poliittisessa päätöksenteossa on erilaiset mielipiteet otettava huomioon niiden saaman suhteellisen kannatuksen mukaisesti. On korostettava itsehallinnollisuutta vallan keskittämisen sijasta.

Kansanvaltaista hallintojärjestelmää kehitettäessä on päätävävalta ja vastuu sijoitettava mahdollisimman lähelle niitä, joita ne koskevat. Alempien hallintoelinten itsenäistä asemaa päätöksenteossa on vahvistettava lisäämällä niiden taloudellista ja toiminnallista liikkumavaraa.

1. VALTIOLLINEN DEMOKRATIA

Valtiosäännön kehittäminen

Suomen joustava valtiosääntö, joka on kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestelmämme perusta, on tehnyt mahdolliseksi lainsäädännön mukauttamisen yhteiskunnassa ja kansainvälisessä yhteisössä tapahtuneisiin muutoksiin. Valtiosääntö on käytännöllisten sovellutusten kautta täten jatkuvasti kehittynyt.

Yhteiskuntajärjestelmämme toimivuuden takaamiseksi on välttämätöntä edelleen jatkuvasti kehittää perustuslakejamme ja tehdä valtiosääntöön tarpeelliseksi katsottuja uudistuksia ja muutoksia. Tässä kehitys- ja uudistustyössä tulee pyrkiä ratkaisuihin, jotka lisäävät yksilön turvallisuutta ja yhteiskunnan sosiaalista oikeudenmukaisuutta sekä vahvistavat demokratiaa.

Valtiosääntöä kehitettäessä on perustuslakiin sisällytettävä vapaan puolue muodostuksen periaate samoin kuin määräykset kansanvaltaisten periaatteiden noudattamisesta puolueiden sisäisessä päätöksenteossa.

Kunnallista itsehallintoa on vahvistettava ottamalla sitä koskevat perussäädökset perustuslakiin.

Lakien perustuslainmukaisuuden valvonnan turvaamiseksi ja tehostamiseksi on perustettava erityinen valtiosääntötuomioistuin.

Valtiosäännön tarkistuksen valmistelu tulee suorittaa komiteassa, jonka kokoonpano vastaa eduskunnan poliittisia voimasuhteita ja jonka sihteeristössä eri poliittiset mielipidesuunnat ovat tasapuolisesti edustettuina.

Kansalaisten perusoikeudet

Nykyiset perustuslakimme sisältävät kansalaisten poliittiset perusoikeudet, sanan- ja painovapauden, yhdistymis- ja kokoontumisvapauden sekä säännökset kansalaisten vaalikelpoisuudesta ja äänestys oikeudesta valtiollisissa vaaleissa. Kansanvallan toteutumisen kannalta on sananvapaus erityisen merkittävä. Sananvapaus on turvattava sekä viestijän että vastaanottajan vapautena. Kansalaisilla on oltava mahdollisuus saattaa sanomansa vastaanottajalle kenenkään sitä ennakoon estämättä. Vastaanottajan valinnanvapauden toteuttamiseksi on turvattava sisällöllisesti monipuolisen, erilaisiin aatteellisiin lähtökohtiin perustuvan joukkotiedotuksen tarjonta.

On turvattava tiedon esteetön kulku. Tiedonvälitystä ei tule rajoittaa muutoin kuin kansalaisten yksityisyyden, oikeusturvan ja turvallisuuden suojaamiseksi. Kansalaisten oikeus saada tietoja on turvattava.

Valtiosäännön tarkistamisen yhteydessä on kansalaisten perusoikeuksia koskevia säädöksiä täydennettävä siten, että perustuslakiin lisätään ainakin seuraavat ns. ohjelmalliset perusoikeuslausumat: oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen, oikeus työhön, oikeus asuntoon, oikeus terveydenhuoltoon, oikeus turvalliseen ja viihtyisään elinympäristöön ja oikeus koulutukseen.

Ylimmät valtioelimet

Vallanjako lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovaltaan on nykyisissä perustuslaeissamme onnistuneesti järjestetty. Kansanvaltaa on toteutettu yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä suhteellisen vaalitavan pohjalta. Määräenemmistösäännökset ovat taanneet vähemmistömielipiteiden huomioon ottamisen päätöksenteossa. Ne tuleekin säilyttää perustuslaeissamme. Käytännössä on toimeenpanovaltaa edustavan valtioneuvosto asema muodostunut vallankäytössä liian hallitsevaksi.

Käytännön politiikassa on eduskunnan asemaa ja toimintamahdollisuuksia vahvistettava. Tasavallan presidentin itsenäinen päätäntävalta ulkopolitiikan yleisessä johtamisessa ja kysymyksissä, jotka muutoin koskevat Suomen suhteita ulkovaltoihin, on säilytettävä.

Riippumattoman tuomioistuinlaitoksen säilyttäminen ja kehittäminen on vallanjaon ja kansanvaltaisen valtiojärjestyksen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Valtiovallan keskittäminen ei ole tarkoituksenmukaista, sillä se estää yhteiskunnassa toimivien poliittisten voimien tasapuolisen osallistumisen valtiovallan käyttöön ja saattaa johtaa kontrolloimattomaan vallankäyttöön. Valtaa on hajautettava keskushallinnosta maakunta- ja kuntatasolle.

Poliittisten puolueiden asemaa on vahvistettava ottamalla niitä koskevat perussäädökset perustuslakiin. Puolueiden rahoitus on saatettava sellaiseksi, että se turvaa niiden itsenäisen ja riippumattoman toiminnan. Samalla on tehostettava puolueiden varainkäytön julkista valvontaa.

Kansanvaltaisen valtiojärjestelmän kehittämiseksi on

- eduskunnan asemaa vahvistettava siten, ettei hallituksen ja etujärjestöjen välisillä tulopoliittisilla ratkaisuilla asiallisesti rajoiteta eduskunnan itsenäistä lainsäädäntövaltaa
- eduskunnan omaa lainvalmistelujärjestelmää parannettava ja turvattava eduskuntaryhmille edellytykset asiantuntijoiden käyttöön lainsäädäntötyössä
- kehitettävä hallituksenmuodostusmenettelyä siten, että eduskunnan asema hallituksia muodostettaessa nykyisestään korostuu
- otettava käyttöön kansanedustajan varamiesjärjestelmä, jolloin edustajantehtävänsä hoitamaan estyneen kansanedustajan tilalle voitaisiin esteen kestoajaksi kutsua varamies
- muutettava lainsäädäntöä siten, että valtioneuvoston jäseneksi nimetty kansanedustaja tulisi esteelliseksi toimimaan kansanedustajana ministerikautensa ajan
- parannettava eduskunnan toimintamahdollisuuksia siten, että valtiopäiväjärjestyksessä olevia, työmenetelmiä koskevia säädöksiä siirretään entistä enemmän eduskunnan työjärjestykseen
- valittava tasavallan presidentti suoralla kansanvaalilla. Vaalitavan tulee olla ehdollisesti kaksiportainen: ellei kukaan ehdokkaista saisi välittömässä vaalissa ehdotonta enemmistöä, samalla kertaa valittujen valitsijamiesten tulee suorittaa presidentin valinta.

2. ALUEELLINEN DEMOKRATIA

Alueellisen demokratian laajentamiseksi ja hallintojärjestelmämme uudistamiseksi on toteutettava alueellinen itsehallinto ns. maakuntaitsehallintomallin mukaisesti. Se tarjoaa keskeisen keinon eri aluekokonaisuuksien kehittämiseksi niiden asukkaiden ja heidän valitsemiensa ja valvomiensa elinten avulla. Alueellisen itsehallinnon avulla on mahdollista edistää vallan hajauttamista, alueellisen tasa-arvon toteuttamista ja aluekohtaisia tavoitteita. Se parantaa myös kuntien yhteistyötä edellyttävien tehtävien hoitamista ja valtion piirihallinnon koordinoimista.

Alueellisen itsehallinnon puitteissa asetettavia tavoitteita määrittelemään ja eri toimintoja hoitamaan on perustettava aluevaltuusto ja sen alaisena elimenä hallitus ja eri alojen lautakunnat ja hoito-organisaatiot. Aluevaltuustot on valittava vaaleilla kunnallisvaalien yhteydessä.

Alueelliseenkin itsehallintoon on katsottava kuuluvan itseverotusoikeus. Alueitsehallinnon toteuttaminen ei kuitenkaan saa johtaa kokonaisverorasituksen lisääntymiseen.

Keskushallinnon valtaa on hajautettava sekä asiakohteisesti että alueellisesti. Tämä merkitsee toimivallan siirtämistä keskushallinnosta alaspäin sekä uusien valtion virastojen hajasijoitusta maakunnallisiin keskuksiin. Nykyisten lääninhallitusten tehtävistä osa on siirrettävä aluevaltuustojen ja niiden alaisten toimeenpanoelinten hoitoon tai ohjaukseen, osan jäädessä valtion lääninviranomaisten ja piiriviranomaisten hoitoon.

Aluevaltuustojen alaisuuteen on siirrettävä maakunnan alueidenkäytön seutukaavatasoinen suunnittelu. Myös kuntien yleiskaavoituksen ja seutukaavoituksen yhteensovittamisessa maakuntavaltuustolla on oltava sananvaltaa. Eräät keskeisimmät, nyt kuntainliittojen hoidossa olevat kuntien yhteistyötehtävät erityisesti sairaanhoidon mutta myös opetustoimen osalta on annettava aluevaltuuston alaisuuteen perustettaville organisaatioille.

Alueitsehallintoon on siirryttävä asteittain. Alueitsehallinnon periaatteista ja toteuttamistavasta on säädettävä lailla sekä määriteltävä toteuttamisaikataulu. Välivaiheessa perustetaan laaja-alueisia kuntainliittoja, turvataan seutukaavaliittojen toimintaedellytykset, tarkistetaan erityislainsäädäntö valtion, lääninhallituksen, piiriorganisaatioiden, kuntien ja uuden alueitsehallinnon tehtäväkentän määrittämiseksi.

Aluehallinnon kehittämiseksi on

- alueitsehallinto ratkaistava ns. maakuntaitsehallintomallin mukaan, joka takaa alueen asukkaille riittävän laajan itsenäisen päätös- ja toimeenpanovallan
- alueitsehallinnon rajojen määrittelyn lähtökohdaksi otettava nykyisten sekä perustettavien uusien läänien rajat siten, että talousalueet sisältyvät mahdollisimman ehjinä kokonaisuuksina lääneihin. Mahdollisten rajantarkistusten yhteydessä on kiistatapauksissa otettava huomioon kyseisten alueiden asukkaiden mielipide
- valtionhallintoa hajasijoitettaessa sekä perustettaessa alueitsehallinnon edellyttämiä virastoja ja laitoksia otettava huomioon myös maakuntien eri keskuksat
- kuntainliittojen laadittava kuntasuunnitelmaa vastaava, jäsenkuntien kuntasuunnitelmiin sopeutuva pitkäntähtäyksen suunnitelma
- läänintasoiset tai vastaavat neuvottelukunnat sopeutettava alueitsehallinto-organisaatioon luottamushenkilöeliminä
- maaherrat valittava yleisillä vaaleilla määrääjäksi

3. KUNNALLINEN DEMOKRATIA

Kuntien tehtävänä on ohjata sekä osaltaan hoitaa alueellaan kuntalaisten turvallisuuteen, toimeentuloon ja viihtyvyyteen liittyviä toimintoja. Kunnan yleinen toimiala tulee kunnallislaissa määritellä väljän yleislausekkeen pohjalta, jotta kunta itse voisi päättää näiden tehtäviensä kehittämisestä yhteiskunnallisen muutoksen ja kunnan erityispiirteiden mukaan.

Kunnallisen demokratian laajentaminen ja syventäminen edellyttää itsehallinnon vahvistamista ja turvaamista sekä luottamushenkilöjärjestelmän kehittämistä.

Kunnallinen itsehallinto on turvattava perustuslakiin otettavin säännöksin. Valtion viranomaisten kuntiin kohdistamaa valvontaa on edelleen vähennettävä. Kunnille asetettavat tehtävät ja niihin liittyvät taloudelliset toteuttamisedellytykset on mitoitettava siten, että turvataan kuntien tosiasialliset mahdollisuudet sekä lakisääteisten että vapaaehtoisten tehtävien hoitamiseen.

Kunnallisen kansanvallan perustana on yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva kunnallisvaalijärjestelmä, jonka puitteissa kunnalliset luottamushenkilöt valitaan. Tämän luottamushenkilöjärjestelmän lisäksi kuntalaisille on taattava mahdollisuus kunnallisen päätöksenteon jatkuvaan valvontaan ja kritiikkiin. Tämän edellytyksenä on kuntasuunnittelun ja kunnallisen päätöksenteon julkisuuden lisääminen sekä kunnassa vaikuttavien poliittisten puolueiden toimintaedellytysten parantaminen.

Suurimmissa tai alueeltaan hajanaisissa kunnissa sekä kuntaliitosten yhteydessä on kunnallista demokratiaa pyrittävä laajentamaan kehittämällä kunnanosahallintojärjestelmää. Kunnallisvaalien yhteydessä valittaville kunnanosavaltuustoille tulee antaa soveliaassa määrin päätäntävaltaa ja riittävät toimintaedellytykset.

Myös kuntatasolla on turvattava poliittinen suhteellisuusperiaate, jotta kaikki mielipideryhmät pystyvät osallistumaan tavoitteiden asetteluun ja keinojen valintaan omine uudistusvaihtoehtoineen. Tämän vuoksi on 1/3:n määrävähemmistösuoja säilytettävä keskeisimmissä kunnallisissa päätöksissä.

Kunnallisen itsehallinnon ja kansanvallan vahvistamiseksi on

- hallitusmuotoon sisällytettävä seuraavat kunnallista itsehallintoa vahvistavat perusteet:
 1. päätösvalta kunnissa kuuluu välittömällä vaaleilla valituille valtuustoille,
 2. kunnilla on verotusoikeus,
 3. kunnille ei saa antaa lisää tehtäviä eikä velvollisuuksia eikä ottaa nykyisiä tehtäviä tai oikeuksia pois muutoin kuin säätämällä siitä lailla
- nopeutettava kuntauudistuksen toteuttamista riittävän palvelukykyisten kuntayksiköiden aikaansaamiseksi
- turvattava valtion rahoitusavustuksin heikossa taloudellisessa asemassa olevien kuntien kehittäminen
- turvattava kunnalliseen päätöksentekoon osallistuvien poliittisten ryhmien taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset
- vahvistettava kuntasuunnittelun tavoitteet luottamushenkilöelimissä jo suunnittelun alkuvaiheessa
- lisättävä kunnan tiedotustoimintaa asukkaille ja turvattava hallinnon julkisuus kaikilla tasoilla
- laajennettava luottamushenkilöiden osallistumista luottamustoimensa hoitamisen edellyttämään koulutukseen ja maksettava heille täysi korvaus tästä aiheutuvasta ansionmenetyksestä

4. DEMOKRATIA TYÖELÄMÄSSÄ JA AMMATTIJÄRJESTÖISSÄ

Yritysten, virastojen ja laitosten sisäisessä päätöksenteossa on lisättävä palkansaajien vaikutusmahdollisuuksia. Tämä voi tapahtua kehittämällä työpaikoilla erilaisia yhteistyömuotoja.

Laki yhteistoiminnasta yrityksissä antaa kehittämistyölle lähtökohdan. Virastodemokratian toteuttaminen edellyttää myös lakisääteisiä puitteita.

Palkansaajien on voitava vaikuttaa merkittävästi yritysten, virastojen ja laitosten henkilöstöpolitiikan keskeisiin kysymyksiin sekä työn olosuhteisiin ja työn ehtoihin. Yritys- ja virastodemokratiaa koskevat lait on säädettävä sellaisiksi, että ne turvaavat työpaikoilla kaikille poliittisille mielipidesuuntauksille ja työntekijäryhmille tasa-arvoiset vaikutusmahdollisuudet.

Työpaikkademokratian hallinnolliset ratkaisut voivat vaihdella esimerkiksi monitoimipaikkaisuudesta, yrityksen, kunnan tai viraston koosta tai muista vastaavista tekijöistä johtuen. Tavoitteena tulee olla päätäntävällän ja vastuun tuominen mahdollisimman lähelle työntekijää. Suuria, helposti byrokratisoituvia ja varsinaisesta työtilanteesta vieraantuvia yritys- ja virastodemokratian elimiä on vältettävä.

Yritys- ja virastodemokratiaa kehitettäessä on työpaikkojen nykyiset työsuojelua, koulutusta, tiedotusta, sosiaalitoimintaa ja rationalisointia koskevat yhteistyömuodot sovitettava joustavasti uuteen yhteistyöorganisaatioon.

Pitemmällä tähtäyksellä tulee lisätä työntekijöiden osallistumista tulosvastuulliseen toimintaan. Valtiojohtoisten, osuustoiminnallisten ja yksityisten yritysten piirissä tämä merkitsee yrityksen omien työntekijöiden edustuksen ja vastuun lisäämistä sekä päättävissä että toimeenpaneveissa elimissä.

Demokratian lisäämiseksi työelämässä on

- kehitettävä yritysdemokratialainsäädäntöä siten, että työpaikkakohtaisen yhteistyön edellyttämä edustuksellisuus voidaan toteuttaa vaaleilla valittujen elinten avulla
- turvattava yksityisen työntekijän mielipiteen vapaus sekä toteutettava poliittinen suhteellisuus yritysdemokratian käytännöllisessä kehittämisessä
- säädettävä virastodemokratialaki, jolla valtionhallinnon, aluehallinnon ja kunnallishallinnon piirissä työskentelevien henkilöiden vaikutusmahdollisuuksia työpaikan olosuhteita ja työn ehtoja koskevissa päätöksissä lisätään
- huolehdittava siitä, että yritysdemokratian ja virastodemokratian toteuttamisessa otetaan joustavasti huomioon yritysten, virastojen ja laitosten erilaisuus
- käynnistettävä yritys- ja virastodemokratian piirissä toimivien edustajien koulutus tehtäviinsä
- laajennettava yrityksen työntekijöiden taloudellisia vaikutusmahdollisuuksia ja vastuuta
- pyrittävä siihen, että työmarkkinajärjestöjen solmimien työ- ja virkaehtosopimuksien soveltamisessa jätetään enemmän työpaikkakohtaista liikkumavaraa

Ammattijärjestöjen päätöksenteossa on turvattava jokaisen palkansaajan oikeus itsenäiseen henkilökohtaisen poliittisen mielipiteensä muodostamiseen ja ilmaisemiseen. Järjestöjen sisäinen päätöksenteko on toteutettava siten, että jäsenistössä vaikuttavat eri mielipidesuunnat otetaan huomioon niiden saaman kannatuksen suhteessa.

Ammattijärjestöjen toiminnan yleisistä perusteista, toimialasta ja verotuksellisesta asemasta on säädettävä lailla, jossa määritellään ne säännöt, jotka turvaavat kansanvaltaisten periaatteiden noudattamisen järjestöjen päätöksenteossa ja toiminnassa.

Demokratian turvaamiseksi ammattijärjestöissä on

- muutettava yhdistyslainsäädäntöä siten, että suhteellisten vaalien käyttöönotto tulee mahdolliseksi kaikkien ammattijärjestöjen vaaleissa
- kehitettävä lainsäädäntöä siten, että suhteellinen vaali suoritetaan ammattijärjestöjen kaikilla tasoilla.

5. DEMOKRATIA OPISKELUSSA

Opiskelun avulla yksilö hankkii tietoja ja taitoja. Ne yhdessä edistävät yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa todellisuuden kehittymiseen ja sen ohjaamiseen yksilön haluamaan suuntaan. Opiskelu tulee nähdä koko elämän jatkuvana valmiuksien hankkimisena ongelmien ratkaisemiseen. Pääperiaatteena opiskelujärjestelmän kehittämisessä on pidettävä sitä, että yksilö voi itse, omin valinnoin ohjata opiskeluaan niin suuressa määrin kuin mahdollista.

Koulutusta koskevan päätöksenteon tulee olla oppilaskeskeistä. Koulutusjärjestelmän tulee perustua monipuolisuuteen, valinnaisuuteen, opetuksen pätevyyteen ja hallinnon demokraattisuuteen. Oppilaitoksille tulee taata laaja itsehallinto. Keskushallinnon päätösten tulee pitäytyä yleislinjoihin, voimavarojen osoittamiseen ja valvontaan.

Oppilaitosten sisäinen päätöksenteko on järjestettävä siten, että yhteisön eri jäsenryhmät ovat edustettuina päätöksenteossa. Tavoitteena on kehittää oppilaitoksista sellaisia työskentely-yhteisöjä, joissa yhteistyö rakentuu jäsenten keskinäiselle luottamukselle ja arvostukselle. Hallinnollisten uudistusten tulee tukea opettajan keskeistä tehtävää jatkuvaan opiskeluun kannustajana, tiedon välittäjänä ja kasvattajana.

Demokratian edistämiseksi opiskelussa on

- kunnan kouluhallinnossa päätäntävaltaa hajautettava oppilaitoskohtaisille, johtokuntatyypillisille luottamuselimille, joiden jäsenet valitaan pääasiassa oppilaitten vanhempien keskuudesta ja joissa on myös opettajien ja yläasteesta alkaen oppilaiden edustus
- lisättävä ammattikouluissa oppilaitosneuvostojen ja lukioissa kouluneuvostojen päätäntävaltaa oppilaitosten sisäisessä päätöksenteossa sekä parannettava niiden toimintaedellytyksiä
- kehitettävä korkeakoulujen hallinnonuudistusta siten, että korkeakouluyhteisön kaikkien ryhmien osallistuminen päätöksentekoon turvataan
- laajennettava korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten itsehallintoa

III Kulttuuri

1. KULTTUURIPOLITIIKAN YLEISET TAVOITTEET

Kulttuuripolitiikassa tulee noudattaa erilaisten arvojen ja ideologioiden esilletulon toteuttavaa moniarvoisuutta, yksilökeskeisyyttä ja kriittisyyttä. Näiden periaatteiden pohjalta on ratkaistava kulttuurihallinnon sekä kulttuurityön taloudelliset, sosiaaliset ja alueelliset ongelmat. Maamme alueellisesti ja kansallisesti omaleimaisen, kaksikielisen ja historiallisilta lähtökohdiltaan moniarvoisen kulttuuriperinteen vaalimista sekä kansainvälisten kulttuurisuhteiden kehittämistä on pidettävä kulttuuripolitiikan yleisenä tavoitteena. Myös saamelaiskulttuuria tulee kehittää ja vaalia olennaisena osana maamme kulttuuriperinnettä.

Kulttuuri ja kehittyminen riippuvat olennaisimmin yksilöiden luomismahdollisuuksista ja yksilöllisestä kulttuurin kokemisesta. Tämän vuoksi jokaisella yksilöllä tulee olla oikeus ja mahdollisuus virikkeiden ja elämysten saamiseen ja aktiiviseen etsimiseen sekä yksilöllisen uudenluomiseen.

Kukin yksilö kokee kulttuurin ja arvostaa sitä omalla tavallaan. Kulttuuripolitiikassa on sen vuoksi tunnustettava yksilöiden itsensä valitsevat luovan toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet. Yksilölle on tarjottava mahdollisuudet luovuutensa jatkuvaan kehittämiseen.

Lapsille ja nuorille tarkoitettujen kulttuuripalvelujen tavoitteena on tukea lasten ja nuorten kasvamista henkisesti tasapainoisiksi yksilöiksi, jotka kodista saamansa arvomaailman sekä myöhemmin omaksumiensa arvojen ja normien perusteella kykenevät luomaan oman maailmankuvansa. Erityisesti lapsille ja nuorille suunnattuihin, ala-arvoisiksi katsottaviin julkaisuihin ja esityksiin tulee voida soveltaa selkeitä rajoitusmääräyksiä.

Kulttuurihallinnon tulee olla demokraattinen ja joustava. Kulttuuripoliittista päätäntävaltaa tulee hajauttaa maakunta- ja paikallistasolle. Kulttuuripoliittisin toimenpitein on luotava edellytykset moniarvoiselle kulttuuritoiminnalle.

2.KOULUTUS

Koulutuksen tavoitteena on antaa jokaiselle ihmiselle riittävät valmiudet, joiden pohjalta hän kykenee kehittämään itseään ja osallistumaan lähiympäristönsä ja koko yhteiskunnan toimintoihin ja kehittämiseen. Koulutuspolitiikassa tulee ottaa huomioon ihmisten kykyjen ja kiinnostusten erilaisuus ja luoda edellytykset yksilöllisille valinnoille.

Oppiminen on nähtävä läpi elämän jatkuvana tapahtumana. Yksilön oma-aloitteellisuutta tietojen ja taitojen kartuttamisessa tulee kannustaa. On pyrittävä siihen, että yksilön oppimishalu säilyy vireänä kaikkina ikäkausina ja että opiskelussa on jatkuvasti tavoitteena monipuolinen itsensä kehittäminen.

Koulutusjärjestelmän on oltava avoin ja sen tulee tarjota jokaiselle yksilölle tasa-arvoiset, kykyjensä ja kiinnostustensa mukaiset opiskelumahdollisuudet. Sisällöltään koulutuksen tulee olla monipuolista, laaja-alaista ja moniarvoista. Sen tulee edistää ihmisen itsenäisen maailmankuvan muodostumista. Riittävän vähimmäiskoulutuksen lisäksi jokaiselle on suotava tilaisuus hankkia laajat ja monipuoliset yleistiedot, jotka tekevät yksilöllisen jatko-, täydennys- ja uudelleen koulutuksen mahdolliseksi. Erikoistumisvaiheessa on taattava mahdollisimman korkea koulutuksen taso.

Yksilöllisen, tasa-arvoisen ja monipuolisen koulutuksen kehittämiseksi on

- turvattava koulutuksen sisällön ja aineellisten voimavarojen kehittämisedellytykset eduskunnan hyväksymillä keskipitkän aikavälin suunnitelmilla
- perustettava eri kouluasteiden ja -muotojen opetussuunnitelmien kehittämistä varten parlamentaarisiin voimasuhteisiin nojaava neuvottelukunta, jonka työskentelyssä otetaan myös erilaiset tieteelliset näkemykset tasapuolisesti huomioon. Neuvottelukunnan tehtävänä on koulutusjärjestelmän ja muiden kasvatustekijöiden yhteenniveltäminen, eri tieteiden ja kulttuurin kehitystulosten välittäminen opetussuunnitelmiin, kansainvälisen yhteistyön edistäminen opetussuunnittelussa ja julkisuuden lisääminen opetussuunnitelmien laadinnassa
- taattava opetuksen sisällön monipuolisuus ja valinnaisuus sijoittamalla opetussuunnitelmiin kaikilla koulutuksen tasoilla teoreettista, välineellistä ja soveltavaa tietoa sekä elämässä tarvittavia taitoja. Tämä tavoite on peruskoulussa toteutettava kehittämällä koulutusjärjestelmää siten, että sen puitteissa voidaan riittävässä määrin ottaa huomioon oppilaitten yksilölliset lahjakkuus- ja taipumuserot ja luoda sekä oppilaan että opettajan kannalta suotuisa oppimistilanne
- lisättävä jaksottaiskoulutuksen kehittämismahdollisuuksia opetuksen eri aloilla
- selvitettävä riittävän kokeiluohjelman perusteella mahdollisuudet esikoulun liittämiseksi yleiseen peruskoulutukseen, jolloin tulee kehittää myös sosiaali- ja terveysministeriön ja opetusministeriön välistä hallinnollista yhteistyötä
- kehitettävä peruskoulu, lukio ja ammatilliset oppilaitokset kokonaisuudeksi, joka takaa kaikille oppilaille 12-vuotisen opiskeluoikeuden
- säilytettävä lukio 3-vuotisena, pääasiassa korkeakouluopintoihin johtavana, teoreettista yleistietoa antavana koulujärjestelmän osana
- lisättävä keskiasteen ammatillisessa koulutuksessa yleissivistävää opetusta ja turvattava mahdollisuus jatko-opintoihin korkeakouluissa huolehtien kuitenkin siitä, että ammattiin valmistava luonne pidetään edelleen ensisijaisena
- edistettävä koululaitoksen jatkuvaa kehitystä laajentamalla ja syventämällä opettajakoulutusta, tehostamalla täydennyskoulutusta ja luomalla riittävä opettajatarpeen seurantarjestelmä, jonka avulla opettajainvalmistus mitoitetaan muuttuvan koululaitoksen tarvetta vastaavaksi
- kehitettävä korkeakoulututkintoja siten, että ne antavat riittävästi valmiuksia korkeatasoisen tieteellisen tutkimuksen harjoittamiseen sekä ammatilliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan
- laadittava korkeakoulujen tutkintojärjestelmä sellaiseksi, että opiskelijoilla on mahdollisuus yksilöllisiin valintoihin oman koulutusohjelmansa laadinnassa
- vähennettävä koulutuspalvelujen alueellista eriarvoisuutta lisäämällä korkeakouluasteen koulutusmahdollisuuksia kehitysalueilla mm. siten, että kehitysalueiden korkeakoulut muutetaan monitieteisiksi yleiskorkeakouluiksi
- suhtauduttava pidättyvästi uusien korkeakoulujen ja erityiskorkeakoulujen perustamiseen
- kehitettävä aikuiskasvatusta soveltamalla avoimen yliopiston periaatetta korkeakouluihin ja huolehtimalla siitä, että vapaan sivistystyön, erityisesti kansalais- ja työväenopistojen toimintamahdollisuudet turvataan osoittamalla niille riittävä osuus myös keskiasteen koulutuksessa
- varmistettava, ettei oppimateriaalin tuotanto joudu yksipuolisen kustannussuunnan tai valtion monopolisoitavaksi
- kehitettävä oppikirjoja ja muita oppivälineitä siten, että ne ovat sisällöllisesti monipuolisia ja laadullisesti korkeatasoisia

- lisättävä taloudellisia ja teknisiä edellytyksiä oppilaitosten sisäisen oppimateriaalin ja oheismateriaalin tuottamiseen
- lisättävä kansallisten ja kielellisten vähemmistöjen oppimateriaalin tuotantoa
- kehitettävä eriasteisten koulujen ja Yleisradion välistä yhteistyötä siten, että radio ja televisio entistä paremmin tukisivat opiskelua oppilaitoksissa
- edistettävä lainsäädäntöteitse sekä täydentävin työ- ja virkaehtosopimuksin jatkuvan koulutuksen toteuttamista turvaamalla riittävän pitkät opiskelumat työelämässä toimiville yksilön elinehtoja kaventamatta
- edistettävä sekä työpaikalla annettavaa että eri oppilaitosten ja järjestöjen koulutusorganisaatioiden antamaa täydennyskoulutusta valtionapujärjestelyin
- turvattava opintojen taloudelliset edellytykset säätämällä opintotuen kehittämislaki, johon sisältyy opintokustannukset peittävä opintoraha kaikilla keskiasteen ja korkeakoulutuksen tasoilla
- turvattava oppilaitosten suunnittelussa vammaisten mahdollisuus opiskeluun

3. TIEDE

Tieteellisen tutkimuksen tavoitteena tulee olla uuden tiedon luominen, teorioiden kehittäminen ja tiedon saaminen kaikista ihmiseen itseensä sekä hänen henkiseen ja aineelliseen ympäristöönsä liittyvistä ilmiöistä. Yksityisen ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa elämisen laatuun on lisättävä kasvattamalla tietoa vallitsevista ongelmista ja etsimällä jatkuvasti vaihtoehtoisia teorioita ja ratkaisuja, joissa otetaan huomioon ihmisten arvomaailman yksilöllinen erilaisuus.

Tiedon kasvu edellyttää erilaisten tieteellisten näkemysten ja niiden keskinäisen kritiikin mahdollisuuden turvaamista. Erilaisiin tieteellisiin lähtökohtiin ja ideologisiin perusteisiin pohjautuvien näkemysten tulee päästä tasa-arvoisesti vaikuttamaan tutkimuspolitiikan suuntaamiseen, tiedehallintoon ja tutkimustyön käytännönjärjestelyihin. Tämän edellytyksenä on tiedehallinnon demokratisoiminen, tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen pitäminen kiinteästi toisiinsa sidottuina ja tutkimuksen vapauden turvaaminen takaamalla taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset perustutkimukselle ja tutkimusmenetelmien jatkuvalla kehitykselle.

Yksityisen ihmisen kannalta tiedon kasvun merkitys on paitsi siinä, että se syventää ja avartaa yksilön maailmankatsomusta, myös siinä, että se poistaa esteitä ratkaisuvaihtoehtojen toteuttamisen tieltä ja laajentaa ihmisten valinnanmahdollisuuksia. Tiedettä voidaan käyttää välineenä kriittisen suhtautumisen edistämiseen myös käytännön ongelmissa. Tätä kautta tiedon kasvu edistää myös vallankäytön kontrollia sekä parantaa mahdollisuuksia valta-asemien, politiikan sisällön ja yhteiskunnallisten instituutioiden arvosteluun.

Tutkimuksen voimavaroja on kohdistettava teoreettisen perustutkimuksen ohella ihmisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen, sosiaalisen turvallisuuden ja toimeentulon kehittämiseen, alueellisen eriarvoisuuden kaventamiseen, uusiutumattomien luonnonvarojen liiallisen hyväksikäytön ja elinympäristön saastumisen estämiseen, kulttuurin edellytysten parantamiseen, kansainvälisen jännityksen lieventämiseen ja yleismaailmallisen turvallisuuden lisäämiseen.

Tieteellisen tutkimuksen edistämiseksi on

- tutkimuksen suuntaamista koskevat tiedepoliittiset ohjelmat sekä pitkän ja keskipitkän tähtäyksen taloussuunnitelmat alistettava eduskunnan hyväksyttäviksi
- tiedehallinnon keskeiset suunnittelu- ja päätöksentekuelimet nimettävä parlamentaaristen voimasuhteiden mukaisesti
- siirrettävä päätöksentekoa tutkimusmäärärahoista ja tutkijan toimista Suomen Akatemialta korkeakouluille, jolloin Suomen Akatemian uudelleen järjestelyn yhteydessä on lisättävä korkeakouluissa toimivien tutkijoiden määrää
- laajennettava korkeakoulujen tehtävää perus- ja soveltavan tutkimuksen harjoittajina
- turvattava tutkimuksen vapaus osoittamalla korkeakouluille ja niiden laitoksille itsenäisiä, lakisääteisiä ja sitomattomia tutkimusvaroja, joiden turvin ne voivat toteuttaa perustutkimukseen liittyviä pitkän tähtäyksen tutkimussuunnitelmia ja säilyttää tieteellisen tason kansainvälisesti korkeana
- kehitettävä korkeakoulujen mahdollisuuksia alueelliseen tutkimustoimintaan
- päätettävä korkeakoulujen palvelututkimuksesta korkeakoulutasolla ja sallittava korkeakoulujen ja niiden laitosten vapaasti valita tutkimusprojektinsa
- tehostettava tieteellistä julkaisutoimintaa ja monipuolistettava sitä siten, että korkeakoulujen mahdollisuudet omaan kustannustoimintaan turvataan ja taataan tieteellisten seurojen julkaisutoiminnan jatkuminen
- edistettävä uusien tieteenfilosofisten suuntausten toimintaedellytyksiä ja julkaisutoimintaa
- kehitettävä tieteellisen jatkokoulutuksen järjestelmää ja ohjattava siihen lisää varoja

4. TAIDE

Taidepolitiikan tulee olla moniarvoista ja sen on turvattava ilmaisun vapaus, mikä on taiteen keskeinen henkinen perusta. Eri taidemuodot on nähtävä periaatteessa samanarvoisina ja niille tulee taata kehittymisen ja olemassaolon edellytykset.

Kansallista taide- ja kulttuuriperinnettä tulee vaalia ja kehittää.

Taidekasvatusta on kehitettävä monipuolisesti sekä taiteiden luomista että niiden harrastamista silmälläpitäen ja sen asemaa tulee parantaa kaikilla koulutuksen tasoilla. Taidekasvatuksen avulla on pyrittävä lisäämään yksilöiden valmiutta omaehtoiseen luovaan toimintaan ja taiteen kriittiseen kokemiseen. Kaikille on tarjottava yhtäläinen mahdollisuus kehittää ilmaisu- ja omaksumiskykyään samalla, kun lahjakkuuksien esillepääsyä edistetään.

Taiteen edistämiseksi on

- taidehallintoa kehitettävä siten, että päätöksenteko tuodaan lähemmäs taiteen harrastajia ja taidepalvelujen vastaanottajia mm. saattamalla kunnalliset kulttuurilautakunnat lakisääteiselle pohjalle
- luotava kunnallisten kulttuurilautakuntien lakisääteistämisen yhteydessä edellytykset alueellisesti kattavampaan taiteen tarjontaan ottaen erityisesti huomioon maakuntien syrjäiset alueet antamalla taidelaitoksille erityistukea ja edistämällä niiden toimintaa muinkin keinoin
- luotava monipuolisia taideoppilaitoksia, joissa lisätään eri taiteen alojen keskinäistä vuorovaikutusta

- parannettava taiteenharjoittajien työskentelyedellytyksiä ja toimeentuloa sekä itsenäisesti työskentelevien taiteilijoiden että taidelaitosten palveluksessa toimivien osalta
- kehitettävä olemassa olevaa taiteilijapalkkajärjestelmää siten, että taiteilijoiden mahdollisuus luovaan työhön ja toimeentuloon turvataan
- parannettava harrastelijataiteen toiminnallisia edellytyksiä tarjoamalla ohjaustoimintaa, toimitiloja, välineitä ja esiintymis- ja esittelytilaisuuksia
- selvitettävä erityisesti sähköisten viestimien piirissä toimivien työsuhdetaiteilijoiden tekijänoikeus, jolloin yleisenä periaatteena tulee pitää sitä, että taiteilijoilla on edelleen oikeus itse päättää teostensa käytöstä ja julkaisemisesta ja saada siitä asianmukainen korvaus
- turvattava uusien, vähän harrastettujen ilmaisun muotojen sekä taide- ja kulttuuripoliittisten mielipidelehtien asema
- huolehdittava siitä, että Yleisradion taideohjelmat ovat monipuolisia ja moniarvoisia sekä harrastustoiminnalle virikkeitä antavia
- luotava viihteelle taiteen osa-alueena suotuisat kehitysedellytykset vahvistamalla kotimaisen viihteen asemaa ja rajoittamalla ala-arvoisen, erityisesti väkivaltaa ihannoivan massaviihteen tuontia
- lisättävä kansainvälistä taidevaihtoa ja taidepoliittista yhteistyötä

5. KIRKKO JA HENGELLINEN KULTTUURI

Yksilökeskeisyyden, vapauden ja suvaitsevaisuuden periaatteiden pohjalta on edellytettävä, että jokainen yksilö saa vapaasti valita uskonnolliset käsityksensä sekä eettiset ja muut arvonsa. Yhteiskunnan tulee suhtautua tasapuolisesti molempien kansankirkkojen ja eri uskonnollisten yhdyskuntien jäseniin sekä niihin kansalaisiin, jotka eivät näihin kuulu.

Yksityisen ihmisen kannalta on tärkeää, että hänellä on mahdollisuus ilman miltään taholta tulevia pakotteita valita se yhteisö, jonka piirissä hän katsoo parhaiten voivansa tyydyttää hengelliset ja humaaniset tarpeensa sekä toteuttaa näihin liittyvät toiminnalliset tavoitteensa. Uskonnonvapautta on kunnioitettava sekä uskomisen että uskonnon harjoittamisen vapautena, eikä kenenkään uskonnollista tai eettistä vakaumusta saa loukata.

Suomalaisen yhteiskunnan historiallisesta kehityksestä ja henkisestä perinteestä johtuu, että kirkolla ja kristillisellä uskolla on keskeinen asema yhteiskuntamme ja kulttuurimme rakentamisessa. Kansan valtaosan kuuluminen kansankirkkoihimme ja uskonnollisiin yhdyskuntiin osoittaa tällaisten yhteisöjen tarpeellisuuden.

Kirkon omat historialliset ja yhteiskunnalliset lähtökohdat vaikuttavat ratkaisevalla tavalla kirkon ja valtion välisiin suhteisiin. Kirkon ja valtion vuorovaikutuksen jatkuminen sekä kirkon riippumattomuuden turvaaminen on edelleen sekä kirkon että valtion edun mukaista.

Kirkon on saatava kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestelmän puitteissa itsenäisesti kehittää rakenteitansa ja toimintaansa suorittaakseen uskonnolliset ja yhteiskunnalliset tehtävänsä. Valtiovallan tulee turvata kirkon työn ulkoiset edellytykset sekä taata kirkon toimintavapaus. Kirkolla on oikeus ja velvollisuus arvostella julkisesti yhteiskunnallisia epäkohtia ja toimia sosiaalisten uudistusten puolesta.

Yhteiskunnan tulee turvata jokaiselle oikeus saada opetusta uskontoon ja uskonnon harjoittamiseen kuuluvissa asioissa. Uskonnonopetuksen tulee olla tunnustuksellista siinä mielessä, että sen tulee perustua Raamattuun ja kansankirkkojemme elämään. Siihen tulee sisältyä myös tutustuttamista muihin uskontoihin ja yleisiin eettisiin arvoihin. Vähemmistökirkkoihin ja uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluville on turvattava oikeus oman tunnustuksensa mukaiseen uskonnonopetukseen. Uskonnonvapauslain hengessä on kirkkoon tai uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomille taattava oikeus ja mahdollisuus saada uskonnonopetuksen asemesta yleistä eettistä opetusta.

Hengellisen kulttuurin edistämiseksi on

- yleistä lainsäädäntöä yhteistyössä molempien kansankirkkojen kanssa kehitettävä siten, että
1. kirkon asemaa valtiossa sekä kirkon ja valtion keskinäisiä suhteita koskevat säännökset sisällytetään lakiin tai lakeihin, jotka eduskunta kirkkoa kuultuaan säätää
 2. kirkon järjestysmuodon ja taloudenhoidon perusteita koskevat säännökset sisällytetään kirkon ehdotuksesta annettavaan kirkkolakiin

Jokaisella kansanedustajalla tulee olla oikeus osallistua kirkon ja valtion suhteita koskevien lakien käsittelyyn

- kirkon sisäistä hallintoa ja toimintaa koskevat määräykset jätettävä kirkon oman järjestyksen mukaisten elinten päätettäväksi
- kehitettävä kirkon keskushallintoa sekä hiippakunta- ja seurakuntahallintoa siten, että ne antavat mahdollisimman monelle yksityiselle kirkon jäsenelle edellytykset aktiiviseen osallistumiseen
- säilytettävä seurakuntien oikeus kantaa jäseniltään veroa
- valtion luotava edellytykset vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuvalla sielunhoitotyölle puolustusvoimissa, vankiloissa, huoltolaitoksissa ja sairaaloissa
- turvattava uskonnonopetus kouluissa ja varmistettava teologisen tutkimustyön ja siihen liittyvän korkeakoulutasoisen opetuksen edellytykset
- taattava kirkon piirissä harjoitettavan opinto- ja harrastustoiminnan taloudelliset edellytykset

6. LIKUNTAPOLITIIKKA

Hyväkuntoisella ja mielenterveydeltään tasapainoisella ihmisellä on parhaimmat mahdollisuudet osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä päätöksentekijänä että valintoja suorittavana yksilönä. Liikuntatoiminnalla on mahdollisuus lisätä yleistä viihtyvyyttä ja vaikuttaa koko kansan terveydelliseen tilaan. Liikunnan avulla voidaan ehkäistä erilaisia sairauksia, jotka rasittavat sekä yksityisiä ihmisiä että koko yhteiskuntaa. Liikuntatoiminnalla voidaan täten myös keventää kotitalouksien ja koko kansantalouden rasitusta.

Teollistaminen ja automaation lisääminen vähentävät työsuoritusten vaatimaa liikuntaa ja aiheuttavat siten usein yleiskunnan heikentymistä. Monet työsuoritukset sekä tuotantotoiminnan että palveluelinkeinojen piirissä aiheuttavat työntekijöille rasitus- ja kulumissairauksia. Elintaso- ja elintapasairauksien määrä on kasvanut. Myös

autoistuminen ja muiden moottorilla varustettujen liikennevälineiden lisääntyminen on vähentänyt liikuntaa. Näiden epäkohtien korjaamiseksi on liikuntapolitiikka otettava laajasti huomioon poliittisia ratkaisuja tehtäessä.

Liikuntapolitiikan tavoitteena on yksilön hyvinvoinnin ja viihtyvyyden lisääminen. Jokaiselle kansalaiselle on luotava riittävät ja monipuoliset mahdollisuudet liikunnan harjoittamiseen ikään, sukupuoleen, ammattiin, varallisuuteen tai asuinpaikkaan katsomatta. Liikuntaharrastus on pyrittävä virittämään jo lapsena ja sen tulisi jatkua läpi koko elämän.

Kuntien tehtävänä on luoda perusedellytykset kaikille kuntalaisille liikunnan, ulkoilun ja urheilun harrastamiselle. Tämä edellyttää liikuntaan, urheiluun ja retkeilyyn tarvittavien riittävien virkistysalueiden varaamista kaavoituksessa ja urheilu- ja liikuntalaitosten rakentamisen mitoittamista vastaamaan laajojen käyttäjäryhmien tarpeita. Kuntoliikuntaa ja kilpaurheilua edistävien seurojen ja muiden liikuntajärjestöjen toiminta on turvattava.

Monipuolisen, yksilöllisen ja virikkeisen liikuntapolitiikan toteuttamiseksi on

- vahvistettava kunnille vähimmäisnormit ulkoilualueiden ja liikunta- sekä leikkitilojen varaamiseksi kaavoituksen yhteydessä
- varattava asuntoalueiden suunnittelussa niiden välittömään läheisyyteen tarvittavat viheralueet. Vaativiakin liikunta- ja retkeilymuotoja palvelemaan on mitoitettava riittävän laajat seudulliset ulkoilualueet. Liikuntaa palvelevat alueet on kaavoituksella turvattava kilpailevilta maankäyttömuodoilta. Keskeiset ja runsaasti käytetyt alueet on hankittava kunnan omistukseen.
- suunniteltava ja tarvittaessa muutettava kuntien liikennejärjestelmät sellaisiksi, että liikunnallisesti merkittävän kevyen liikenteen asemaa parannetaan
- tehostettava kunnallisissa neuvoloissa ja kuntoutuslaitoksissa liikuntaa koskevaa neuvontaa, tiedotusta ja valistusta
- kehitettävä koululiikuntaa siten, että perus- ja keskiasteen kouluissa viikoittaiset liikuntatuntimäärät, opetusryhmien koko sekä opetustilat ja -välineet saatetaan vastaamaan koululiikunnan yleistä tavoitetta, jonka mukaan lasten fyysistä kuntoa on kehitettävä ja heissä on herätettävä harrastus jatkuvaan liikuntaan. Liikunnasta ja urheilusta kiinnostuneille oppilaille on annettava mahdollisuus saada lisäopetusta ja -harjoitusta. Oppilaitosten sijoittelussa tulee ottaa huomioon lähiympäristön tarjoamat liikuntamahdollisuudet.
- huolehdittava siitä, että korkeakouluasteella turvataan mahdollisuudet monipuoliseen liikunnan harrastamiseen
- jaettava varusmiehille fyysiseen kuntoon, terveyteen ja harjoitteluun liittyvää tietoa ja motivoitava kunnan ylläpitäminen myös varusmiespalvelun jälkeen. Kilpa- ja huippu-urheilua harrastaville varusmiehille tulee edelleenkin varata mahdollisuus riittävään harjoitteluun ja valmentautumiseen.
- kehitettävä työpaikkaliikuntaa siten, että työnteon edellyttämän liikunnan sekä työaikana tapahtuvan rentouttavan liikunnan tavoitteeksi asetetaan työturvallisuuden ja -viihtyvyyden lisääminen sekä työstä tai työolosuhteista aiheutuvien sairauksien ehkäiseminen
- tuettava liikunnan ja urheilun vapaaehtoista seuratoimintaa luomalla sille lainsäädännöllisin toimenpitein riittävät toimintaedellytykset ja kehittämällä urheilujärjestöjen välistä yhteistyötä

- valvottava, että nuorten kilpailuvalmennus on pätevien ohjaajien käsissä. Erityisesti lasten kilpailu-urheilussa tulee ottaa huomioon kasvavan yksilön kokonaispersoonallisuus
- tuettava kilpa- ja huippu-urheilijoita sekä taloudellisesti että järjestämällä heille mahdollisuudet riittävään harjoitteluun. Urheilijoiden toimeentulo on järjestettävä siten, että heille ei koidu vaikeuksia uran loppumisen jälkeisessä työelämään siirtymisessä
- järjestettävä erityisryhmien liikuntatoiminta siten, että laitos- ja avohoidossa olevat erityisryhmiin kuuluvat henkilöt pääsevät osallisiksi säännöllisistä liikuntapalveluista. On tärkeää, ettei riskiryhmiä, vammaisia, pitkäaikaissairaita ja sosiaalisesti häiriintyneitä eristetä omiksi ryhmikseen, vaan heidän tulee saada harrastaa liikuntaa mahdollisimman paljon muiden mukana.
- noudatettava urheilupolitiikan kansainvälisissä kysymyksissä johdonmukaisesti Suomen vakiintuneen puolueettomuuspolitiikan periaatteita

IV Talous

1. SOSIAALINEN VALINTATALOUS

Sosiaalisen valintatalouden periaatteen mukaan taloudellisen toiminnan perustavoitteena on yksityisen ihmisen aineellisen ja henkisen hyvinvoinnin turvaaminen. Jokaisen kansalaisen oikeus taloudelliseen perusturvallisuuteen on toteutettava siten, että luodaan poliittisin keinoin käytännön mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin ja edistetään taloudellisen ja poliittisen vallan hajautusta. Tämän periaatteen toteuttaminen edellyttää talousjärjestelmän kehittämistä markkinatalouden pohjalta.

Taloudellisen järjestelmän keskeisinä periaatteina tulee olla yksilön vapaus, yksityinen omistusoikeus ja yrittäjäyys. Taloudellisen ja sosiaalisen vastuun tulee jakautua oikeudenmukaisesti julkisen vallan, yritysten, työntekijöiden ja kuluttajien kesken. Taloudellisen toiminnan tulee perustua joustavaan ja demokraattiseen suunnitelmallisuuteen.

Ihmisen henkisten ja aineellisten valinnanmahdollisuuksien lisäämiseksi on yksityisen ja julkisen sektorin vastuu toimeentuloturvan toteuttamisesta järjestettävä lakisääteisillä toimenpiteillä uudelleen. Taloudellisella ja sosiaalipoliittisella lainsäädännöllä sekä työmarkkinajärjestöjen välisillä sopimuksilla on luotava kaikki väestöryhmät kattava, tehokas ja oikeudenmukainen perusturvajärjestelmä.

Kaikessa taloudellisessa toiminnassa on otettava huomioon toimenpiteiden vaikutus yksityiseen ihmiseen. Ihmisen tulee itse voida vaikuttaa elämänolosuhteittensa kehittämiseen sekä mahdollisuuteen vaurastua omalla työllään.

Erityistä huomiota on kiinnitettävä taloudellisen toiminnan eettisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Taloudellisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon julkisen ohjauksen tulee olla entistä joustavampaa ja selkeämpää. Sen tulee olla yritysmyönteistä ja tavoitteeksi tulee asettaa yksilön omatoimisuuden edistäminen, työntekijöiden turvallisuuden lisääminen, ympäristöhaittojen vähentäminen sekä tuottavuuden tehostaminen ja kansainvälisen kilpailukyvyyn parantaminen. Päätöksenteossa tulee korostaa suhteellisuusperiaatteen pohjalta toteutuvaa moniarvoisuutta.

Sosiaalisen valintatalouden periaatteen toteuttamiseksi käytännössä on

- tuotanto ja kulutus sekä tavaroiden, palvelusten ja työtilaisuuksien tarjonta järjestettävä siten, että edellytykset yksilöllisiin valintoihin muodostuvat mahdollisimman laajoiksi
 - valinnan mahdollisuuksien säilyttäminen ja luominen ulotettava yhteiskunnallisiin palveluihin, yrittäjätoiminnan eri muotoihin, kuluttajapolitiikkaan, alueelliseen kehittämisselitykseen ja työvoimapolitiikkaan
 - puolueitten, julkisen hallinnon, työmarkkinajärjestöjen, elinkeinoelämän etujärjestöjen ja rahoituslaitosten harjoitettava yhteistyötä, jonka tarkoituksena on kehittää taloudellista toimintaa säätelevää lainsäädäntöä ja siihen liittyviä sopimuksia siten, että
1. vahvistetaan maamme taloudellisia edellytyksiä maailmanlaajuiseen teolliseen ja kaupalliseen kanssakäymiseen
 2. turvataan uusiutumattomien luonnonvarojen säästeliäs ja taloudellinen käyttö sekä huolehditaan uusiutuvien luonnonvarojen kulutuksen ja uusiutumisen tasapainosta
 3. edistetään kansalaisten sivistyksellistä, sosiaalista ja taloudellista tasa-arvoisuutta
 4. suunnataan yhteiskunnan tuotannolliset voimavarat kohteisiin, jotka oleellisella tavalla parantavat elämisen laatua
- kannustettava yritteliäisyyttä, luovuutta ja säästäväisyyttä sekä lisättävä työn arvostusta

2. TASAPAINOINEN TALOUDELLINEN KASVU

Yksityisen ihmisen aineellinen ja henkinen turvallisuus on mahdollista taata tasapainoisen ja hallitun taloudellisen kasvun alla. Tasainen työllisyys, oikeudenmukainen tulonjako, vakaa hintataso ja maksutaseen tasapaino muodostavat perustan talouspolitiikalle, jonka tavoitteena tulee olla toimeentulon ja yksilölliseen valintaan perustuvan hyvinvoinnin turvaaminen jokaiselle kansalaiselle.

Uusiutumattomat luonnonvarat ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttö asettavat rajat taloudelliselle kasvulle. Teknologian ja tieteen kehittämisen avulla on mahdollista siirtää rajaa ehkä hyvinkin kauas tulevaisuuteen. Taloudellisen kasvun yksipuolinen rakentaminen tieteen ja teknologian saavutusten varaan saattaa kuitenkin johtaa umpikujaan, jossa ihmisen aineellisen ja henkisen turvallisuuden takaaminen käy mahdottomaksi. Sen vuoksi on välttämätöntä ohjata talouspolitiikkaa siten, että teollinen tuotanto ja muu taloudellinen toiminta saadaan pitkällä tähtäyksellä tasapainoon rajallisten luonnonvarojen kanssa.

Tasapainoista taloudellista kasvua edistävät vakaat kansainväliset suhteet. Teollistuneiden maiden ja kehitysmaiden on Päästävä keskenään sopimukseen sellaisesta luonnonvarojen käytöstä, joka takaa inhimillisen elämän perusedellytykset kaikilla maapallon asutuilla alueilla.

Tasapainoiseen taloudelliseen kasvuun tähtäävä talouspolitiikka edellyttää, että

- tehostetaan kansainvälistä yhteistyötä YK:n yleiskokouksen hyväksymän uuden kansainvälisen talousjärjestyksen, UKTJ:n mukaisesti

- kansainvälisellä tasolla päästään sopimukseen, jotka säätelevät valtioiden, monikansallisten yhtiöiden ja muiden yhteisöjen toimintaa luonnonvarojen käyttäjinä
- edistetään luonnonvarojen tutkimusta ja käytetään tämän tutkimuksen tuloksia sellaisen talouspolitiikan toteuttamisessa, joka perustuu tuotannollisen toiminnan tasapainoon luonnonvarojen kanssa
- ohjataan jätehuoltoa lainsäädännöllisesti siten, että jätteiden käyttö raaka- aineena ja energian lähteenä tehostuu
- kartoitetaan maamme kehitysvaihtoehdot ottaen huomioon väestökehitys, luonnonvarojen sijainti ja riittävyys, ympäristönsuojelu, ravintotuotanto ja energiatalous sekä kehitetään yleistä taloudellista toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä siten, että ihmisten aineellinen ja henkinen turvallisuus voidaan taata kaikissa olosuhteissa.

3. JULKINEN TALOUS JA VEROTUS

Taluspoliittisen lainsäädännön avulla tulee ohjata koko yhteiskunnan kehitystä siten, että tasapainoinen taloudellinen kasvu toteutuu ja että taloudellinen tasa-arvoisuus lisääntyy sekä kansalaisten työnsaanti ja toimeentulo turvataan. Finanssi- ja rahapolitiikalla tulee edistää pysyvien työpaikkojen luomista, yritystoiminnan kansainvälisen kilpailukykyyn parantamista sekä yksityisen yrittämisen halua ja edellytyksiä.

Julkisen talouspolitiikan periaatteet tulee käsitellä ja vahvistaa kansanvaltaisesti eduskunnassa ja kunnallistalouden osalta kunnanvaltuustoissa.

Valtiontaloudessa ja kunnallistaloudessa on pyrittävä säästäväisyyteen ja suunnitelmallisuuteen. Lainsäädäntöä ja hallintoa kehitettäessä tulee välttää menojen tarpeetonta lisäämistä. Julkisia palveluja hinnoiteltaessa on kussakin tapauksessa erikseen harkittava, sisältyykö niihin sellaisia yhteiskunnallisia tavoitteita, jotka on asianmukaista rahoittaa verovaroin vai onko ne syytä hinnoitella kustannuksia vastaaviksi.

Julkisen menotalouden kannalta ovat huomattavat yhteiskunnalliset uudistukset, kuten perus- ja keskiasteen koulutuksen, kansanterveystyön, eläketurvan, työ- ja kuluttajansuojelun sekä työterveyshuollon toteuttaminen merkinneet suuria kustannuksia ja aiheuttaneet verorasituksen nousua. Näiden uudistusten ajoittuminen suhteellisen lyhyelle aikavälille on nostanut julkisen talouden osuutta bruttokansantuotteesta nopeasti. Valmisteltaessa yhteiskunnallisiin uudistuksiin tähtäävää lainsäädäntöä on kustannukset aina tarkoin selvitettävä, jotta uudistukset ja yhteiskunnallisten palvelujen parantaminen voidaan sovittaa kansantalouden kantokykyyn mukaisiksi.

Valtion ja kuntien investointipolitiikkaa tulee käyttää mahdollisimman tehokkaasti suhdannevaihtelujen tasaamisessa. Laskusuhdanteen aikana julkisia investointeja tulee lisätä ja noususuhdanteen aikana siirtää. Kansantalous- ja liiketaloustieteellinen tutkimus on saatettava tehokkaasti palvelemaan julkisen talouden keskipitkän ja pitkän aikavälin suunnittelua.

Julkisen vallan on yleensä pidättäydyttävä ryhtymästä yritystoimintaan tai sen laajentamiseen. Mikäli kuitenkin jonkin yleisesti tärkeän tehtävän hoitaminen ei sovellu yksityiselle yritystoiminnalle tai yksityistä yritystoimintaa ei jostakin syystä muutoin saada

aikaan, on julkisen vallan velvollisuutena omalla yritystoiminnallaan huolehtia asiasta. Julkinen ja yksityinen yritystoiminta on asetettava keskenään tasavertaiseen asemaan.

Julkisen menotalouden rahoitus on järjestettävä siten, että kokonaisverorasitus muodostuu kohtuulliseksi. Verojärjestelmän on ensisijaisesti perustuttava kulutuksen ja tulojen verottamiseen. Välitöntä verotusta on yksinkertaistettava ja kansalaisten oikeusturvaa verotuksessa lisättävä. Verotus ei miltään osin saa muodostua työn teon, yritteliäisyyden eikä säästäväisyyden esteeksi. Yritysverotuksessa on tavoitteeksi asetettava suomalaisen tuotannon saattaminen tasaveroiseen asemaan ulkomaisen tuotannon kanssa.

Julkista taloutta on hoidettava siten, että

- lisätään eduskunnan tosiasiallisia mahdollisuuksia vaikuttaa valtion tulo- ja menoarvion valmisteluun korostamalla budjettiperustelujen merkitystä ja kehittämällä budjetointia ohjelmalliseen suuntaan siten, että eduskunta osallistuu keskipitkän ja pitkän tähtäyksen suunnitteluun ja antaa ohjeet talousarvion valmistelulle
- kehitetään valtion taloussuunnittelua ja varainkäyttöä siten, että lisäbudjettien määrä olennaisesti vähenee
- tarkistetaan määräajoin taloussuunnittelun yhteydessä julkisen hallinnon piiriin kuuluvien toimintojen tarkoituksenmukaisuus sekä parannetaan henkilöstöpolitiikan ja rationalisoinnin keinoin hallinnon tuottavuutta
- tasoitetaan raha- ja finanssipoliittisin keinoin suhdannevaihteluita ja sovelletaan valuuttakurssipolitiikassa sellaista päätössäännöstöä, jolla valuuttakursseja muutetaan maamme suhteellisen kustannustason mukaan
- siirretään verotuksen painopistettä välittömästi eli tuloverotuksesta välilliseen eli kulutusverotukseen huolehtien siitä, ettei bruttovoaste tämän johdosta nouse, eikä varsinkaan pienituloisten käytettävissä olevien tulojen reaaliarvo alene
- siirrytään liikevaihtoverotuksessa arvonlisäveroon, jolloin peruselintarvikkeet jätetään tämän veromuodon ulkopuolelle
- kehitetään elinkeinoverotusta siten, että yritysten omarahoitusmahdollisuuksia sekä työvaltaisten yritysten tuloksentasausmahdollisuuksia parannetaan
- uudistetaan perintöverotusta siten, että työpaikkojen säilyminen sekä liikkeen tai ammatin harjoittaminen voidaan turvata yrityksen tai maatilän siirtyessä perinnön kautta sukupolvelta toiselle
- poistetaan osakesäästämisen esteenä olevat verotukselliset epäkohdat
- muutetaan tulo- ja varallisuusverolain yrittäjäpuolisoiden verotusta koskevia säännöksiä siten, että milloin puoliso yhdessä harjoittavat liikettä, ammattia tai maatilataloutta taikka metsätaloutta, verotetaan puhtaasta tuotosta puoliksi kumpaakin puolisoa
- yksinkertaistetaan tuloverotusta pyrkimällä lopulliseen, tulolähteellä tapahtuvaan verotukseen
- tarkistetaan tulo- ja varallisuusverotaulukkoja sekä verotuksessa tehtäviä vähennyksiä vuosittain rahanarvon muutosta vastaten
- saatetaan kaikki sosiaaliavustukset veronalaisiksi siten, ettei uudistus vaikuta minkään väestöryhmän perustoimeentulotasoon heikentävästi
- saatetaan lasten kotihoidon palkkakustannukset verovähennyuskelpoisiksi
- alennetaan asumiskustannuksiin vaikuttavaa verotusta
- poistetaan harkintaverotus

- parannetaan kansalaisten oikeusturvaa verotuksessa nopeuttamalla verovalituskäsittelyä ja velvottamalla verottaja korvaamaan verotettavalle mahdolliset käsittelyn aikana rahan arvon muutoksesta aiheutuvat menetykset
- parannetaan veroviranomaisten mahdollisuuksia puuttua tehokkaasti verorikoksiin
- nopeutetaan liikaa perittyjen ennakoiden palautusta ja maksetaan niille käypä korko.

4. ENERGIAPOLITIIKKA

Energiapolitiikan keskeisiä tavoitteita ovat riittävän energiatuotannon turvaaminen kaikissa olosuhteissa, energian säästeliäs, tehokas ja taloudellinen käyttö ja energian tuotantoon ja jakeluun liittyvien vaarojen sekä ympäristöhaittojen minimoiminen. Pitkällä tähtäyksellä energiapolitiikan tavoitteena tulee olla siirtyminen energiahuollon turvaamisessa pääasiassa uusiutuvien ja säilyvien luonnonvarojen pohjalle.

Energiapolitiikan tavoitteena on lisäksi energian kulutustottumuksien muuttaminen. On selvästi tiedostettava käytettävissä olevien energiavarojen rajallisuus ja vähennettävä tämän edellyttämällä tavalla energiankulutusta. Tärkeä merkitys on myös sellaisella tuotantoteknologian ja energian käyttötekniikan kehityksellä, joka johtaa energiankäytön hyötysuhteen kohoamiseen.

Pääosa maamme energiatarpeesta tyydytetään tuontiraaka-aineella. Koska lähitulevaisuudessa ei ole näkyvissä merkittäviä mahdollisuuksia energiaomavaraisuutemme ratkaisevaan nostamiseen on tuontien energian ja raaka-aineen saanti taattava pitkäaikaisin ostosopimuksin. Tämän turvaamiseksi on kehitettävä Suomen ja Neuvostoliiton välistä energiayhteistyötä. Samoin on kehitettävä pohjoismaista energiayhteistyötä sekä yhteistyötä energiaa tuovien maiden kanssa ja pyrittävä lisäämään Suomen mahdollisuuksia osallistua Pohjanmeren öljyn ja maakaasun hyödyntämiseen.

Koska öljyn hinta tulee jatkuvasti pysymään korkeana öljyesiintymien rajallisuuden vuoksi, on öljyä korvaavien energian lähteiden käyttöönottoa tehostettava. Erityisesti tulee edistää kotimaisten energialähteiden käyttöön sekä kokonaan uusien energiamuotojen kehittämiseen liittyvää tutkimustyötä.

Ydinenergiaa on Suomessa ryhdytty rakentamaan energiatarpeen voimakkaiden kasvuennusteiden ja energian tuotantotaloudellisten laskelmien pohjalta. Ydinvoimaloiden käyttöönoton vaatimat raskaat investoinnit, alalla tapahtuva jatkuva kehittämistyö ja ydinenergiatuotantoon liittyvät, osittain selvittämättömät vaaratekijät edellyttävät erittäin varovaista etenemistä ydinenergialaitosten lisärakennussuunnitelmissa.

Energian taloudelliseen käyttöön sekä järkevään säästämiseen liittyvien toimenpiteiden pääpaino tulee suunnata niille aloille, joiden suhteellinen osuus energian kokonaiskulutuksesta on merkittävin. Teollisuudessa ja muussa elinkeinoelämässä, yhdyskuntasuunnittelussa, asuntotuotannossa, kiinteistöhuollossa ja liikenteessä on kussakin erikseen selvitettävä säästömahdollisuudet.

Julkisella vallalla tulee olla riittävät mahdollisuudet valvoa ja ohjata energian tuotantoa, tuontia ja vientiä sekä jakelun turvallisuutta. Näiden sääntelymahdollisuuksien

käytännöllinen toteuttaminen ei kuitenkaan edellytä nykyistä laajempaa yhteiskunnallista omistusta.

Energiapolitiikan suuntaviivat tulee määritellä energiataloudellisessa ohjelmassa, joka tulee valmistella parlamentaarisia voimasuhteita edustavassa elimessä ja jonka eduskunta vahvistaa. Energiapoliittista tutkimustoimintaa ja erityisesti ydinenergian ympäristölle aiheuttamien vaaratekijöiden tutkimusta on voimakkaasti tehostettava.

Energiapolitiikkaa tulee kehittää siten, että

- lisätään puun, turpeen ja muun kotimaisen energian käyttöä alueellisesti siellä, missä siihen on ympäristönsuojelulliset seikat huomioon ottaen taloudellisia mahdollisuuksia
- jo rakennettaviksi päätettyjen ydinvoimalaitosten lisäksi ei uusia kohteita aloiteta ennen kuin ydinvoimaloiden radioaktiivisten jätteiden turvallinen loppuvarastointi on ratkaistu.
- mahdolliset uudet voimalat rakennetaan sellaisten tyyppiratkaisujen pohjalta, joiden turvallisuus, laadunvarmistus ja käyttövarmuus on taattu
- edistetään sähkön ja lämmön yhdistettyä tuotantoa kehittämällä yhdyskuntien kaukolämpövoimalaitoksia ja teollisuuden vastapainevoimalaitoksia
- rakentamaton vesivoima jätetään pääosin ottamatta käyttöön taloudellisesti heikkotuottoisena ja sen vuoksi, että rakentamisen ympäristönsuojelulliset ja maisemalliset haitat ovat korvaamattomia
- turvataan resurssit sellaiselle tutkimukselle, joka pyrkii energiahuollon turvallisuuden ja taloudellisuuden lisäämiseen
- tuotantorakennetta, tuotteita ja tuotantoprosesseja suunniteltaessa ja nykyisiä tuotantolaitoksia saneerattaessa otetaan tavoitteeksi energian mahdollisimman taloudellinen käyttö sekä mahdollisimman pienet ympäristöhaitat
- tariffipoliittisin keinoin sekä jatkuvalla tiedotus- ja koulutustoiminnalla ohjataan energian säästämistä
- liikenteessä ja asumisessa suositaan energiaa säästäviä ratkaisuja
- tutkitaan mahdollisuuksia tehostaa ja monipuolistaa sisävesi-, rannikko- ja rautatieliikennettä sekä uiton käyttöä tavaraliikenteessä

5. ALUEPOLITIikka

Aluepolitiikan tavoitteena on tasapuolinen, koko valtakuntaa koskeva aluerakenteen kehittäminen siten, että kaikille kansalaisille luodaan asuinalueesta riippumatta tasapuoliset taloudelliset ja sivistykselliset olosuhteet ja elinmahdollisuudet.

Aluepolitiikassa tulee ottaa huomioon eri alueiden väliset maantieteelliset ja kehitykselliset erot sekä niiden asettamat rajoitukset. Yhdyskuntien toiminnallista rakennetta on kehitettävä siten, että mahdollisuus valita asuinpaikka ja elinkeino muodostuu myös käytännössä todelliseksi. Valtakunnallisen aluepolitiikan tavoitteena tulee olla sekä haja-asutusalueilla asuvien ihmisten elinehtojen parantaminen että ruuhka-alueiden ongelmien lieventäminen.

Aluepolitiikka ei voi rajoittua vain taloudellisiin ja työvoimapolitiittisiin kysymyksiin, vaan siihen tulee liittää keskeisesti muutkin ihmisen elinympäristöä ja turvallisuutta koskevat kysymykset. Aluepolitiikka tulee ottaa huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa

päätöksenteossa, kuten koulutus-, kulttuuri-, sosiaali-, terveydenhuolto-, asunto-, elinkeino-, liikenne-, viestintä-, ympäristönsuojelu- ja matkailupolitiikassa.

Aluepolitiikan kehittämiseksi on

- luotava aluerakennetta kehittämällä riittävän tiheä keskusverkosto, joka tarjoaa erilaisia palveluja ja työnsaantimahdollisuuksia siten, että myös haja-asutusalueilla asuville ihmisille taataan tasapuoliset mahdollisuudet toimeentuloon ja peruspalveluihin
- palvelujen saavutettavuuden turvaamiseksi saatava aikaan alueelliset, myös haja-asutusalueet ja saaristot huomioon ottavat kehitysohjelmat
- luotava kuntien taloudellisen eriarvoisuuden pienentämiseksi ja vähiten kehittyneiden kuntien tukemiseksi nykyistä toimivampi kuntien taloudellisen tuen järjestelmä
- yritysten sijoittautumiseksi luotava yritysten, elinkeinoelämän järjestöjen, kuntien ja valtion kesken tehokas yhteistyö
- käytettävä ensisijaisesti erimuotoisia tukitoimenpiteitä kehitysalueille sijoittuvalle yritystoiminnalle. Rajoitustoimenpiteitä on käytettävä erittäin harkiten
- hallintolaitosten liiallisen alueellisen keskittymisen välttämiseksi sekä edellytysten luomiseksi aluepolitiikan tehostamiselle sijoitettava uusia virastoja ja hallintolaitoksia pääkaupunkiseudun ulkopuolelle
- hillittävä ruuhka-alueiden kasvua kehittämällä aluepoliittista suunnittelua ja lainsäädäntöä siten, että ruuhkautumisalueilla voidaan työpaikkojen kasvulle ja väestömäärän lisääntymiselle asettaa valtakunnallisiin kehityssuunnitelmiin nivelletty tavoitetaso
- taattava kehitysalueiden maataloudelle riittävän suuri osuus maatalouden kokonaistuotannosta hyväksymällä valtakunnallisen maatalouspolitiikan alueelliseksi perustaksi tuotantojaon periaate, jonka mukaan maatilatalouden eri tuotantosuunnat pyritään pääosin ohjaamaan alueille, joille ne tuotanto- ja kulutusolosuhteiden puolesta parhaiten soveltuvat
- kehitysalueiden elinkeinotoiminnan kehittämisessä kiinnitettävä erityistä huomiota vähittäiskaupan jatkuvan toiminnan turvaamiseen
- harvaanasutuillakin seuduilla taattava joukkoliikenteen riittävän tiheä reitistö ja vuoromäärät mm. antamalla joukkoliikenteelle tarvittaessa erityistukea
- kavennettava rahti-, tietoliikenne- ja energiamaksujen alueellisia eroja
- edistettävä yhteistyötä naapurimaiden kanssa kehitysaluekysymyksissä

6. KULUTTAJAPOLITIikka

Kuluttajapolitiikan tavoitteena on vahvistaa jokaisen ihmisen oikeutta kunnolliseen ravintoon, asuntoon, vaatetukseen, terveydenhuoltoon ja koulutukseen sekä määritellä se vastuu, joka näiden tavaroiden ja palvelusten tuottajalla on. Kuluttajapolitiikalla tulee voida vaikuttaa niihin poliittisiin päätöksiin, joilla kuluttajaa suojellaan palvelujen ja tuotteiden hankinnassa ja käytössä.

Kuluttajaoikeudellinen lainsäädäntö on Suomessa kansainvälisesti arvioiden huomattavan korkealla tasolla. Kuluttajan aseman edelleen parantamiselle ja kuluttajasuojan kehittämiselle vallitsevat hyvät edellytykset. Tavoitteeksi tuleekin asettaa kuluttajasuojalainsäädännön ja sen edellyttämien hallinnollisten ja muiden järjestelyjen tehokas toteuttaminen. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kuluttajasuojalainsäädännön

soveltamisalojen selvään rajaukseen sekä eri viranomaisten, järjestöjen ja yritysten yhteistyöhön.

Kuluttajalainsäädäntöä tulee edelleen kehittää kuluttajasuojalain käytännöllisten sovellutusten pohjalta siten, että mahdollisesti ilmenevät epäkohdat nopeasti korjataan. Tämän lisäksi tulee kuluttajaoikeudellista lainsäädäntöä täydentää tuotevastuun ja tuoteturvallisuuden sekä kulutuspalvelujen osalta. Tavoitteena on laajentaa kuluttajien oikeuksia ja mahdollisuuksia tehdä hyvinvointinsa edellytyksiä koskevat valinnat ja ratkaisut mahdollisimman itsenäisesti ja luottavaisesti.

Kuluttajapolitiikkaa on kehitettävä ja laajennettava siten, että

- kuluttajavalistuksella parannetaan yksilöiden edellytyksiä suhtautua kriittisesti omiin valintoihinsa ja kulutuskäyttäytymiseensä, kulutustavaroiden ja palvelusten tuotantoon ja markkinointiin sekä näitä koskevaan päätöksentekoon jakamalla niistä oikeata ja monipuolista tietoa
- kulutustavaran valmistajan ja maahantuojan tuotevastuu määritellään lainsäädännössä siten, ettei sen ankaruudesta muodostu kohtuutonta tuotannon ja kaupan estettä
- täsmennetään harhaanjohtavaa mainontaa koskevat rangaistussäädökset ja veloitetaan valmistaja tarvittaessa todistamaan luotettavasti mainontansa totuudellisuus
- laajennetaan tavaraselostejärjestelmän piiriä ja laaditaan asunnon ostajia varten asunnon ominaisuuksista ja asuinympäristöstä palveluineen asuntopalveluseloste
- lisätään kuluttajansuojalakiin säädös, jonka perusteella elinkeinonharjoittaja voi saada markkinatuomioistuimelta ennakkotiedon siitä, miten lakia sovelletaan
- järjestetään kuluttajaneuvonta kunnissa siten, että kunta mahdollisimman suuressa määrin käyttää hyväksi kuluttaja- tai kotitalousneuvontaa harjoittavien yhdistysten palveluja
- muutetaan lakia kuluttajavalituslautakunnasta siten, että periaatteessa tärkeiden asioiden käsittelyyn lautakunnan täysistunnossa voivat kaikki lautakunnan jäsenet tasaveroisina osallistua
- rajoitetaan voimakkaasti luontoon päätyvien myrkkujen ja ravinteiden käyttöä tuotannossa ja määritellään tutkimuksen pohjalta elintarvikkeiden sisältämille lisäaineille ja myrkyille lakisääteiset enimmäismäärät
- kehitetään kuluttajaneuvoston toimesta suoritettavaa kuluttajatutkimusta

7. ELINKEINO- JA YRITTÄJÄPOLITIikka

Elinkeino- ja yrittäjäpolitiikan tavoitteena on turvata edellytykset menestyvälle elinkeino- ja yrittäjätoiminnalle sekä vaikuttaa yrittämiselle myönteisen ilmapiirin kehittymiseen. Hajautetun talousjärjestelmän tehokkaan toiminnan kannalta on välttämätöntä, että tavaroiden ja palvelusten tuotantoa sekä yrityshallintoa koskeva päätäntävalta säilyy yritystasolla. Yrityksiltä itseltään tämä edellyttää käytännössä sosiaalista vastuuta sekä julkista valtaa että kaikkia yritysten sidosryhmiä kohtaan.

Kansantalouden kehityksen sekä kansainvälisen kilpailukyvyn kannalta on yritysten kannattavuus avainasemassa. Talouspolitiikkaa ja taloudellista lainsäädäntöä tulee kehittää siten, että yritysten oman toiminnan tulokset voivat muodostaa niiden rahoituksellisen perustan. Yritysten toiminnallisten edellytysten, kannattavuuden,

vakavaraisuuden, maksuvalmiuden ja riittävän tulorahoituksen varmistaminen luo edellytyksiä tuotannollisten tavoitteiden ja kulutusmahdollisuuksien toteuttamiselle sekä turvatun työn ja viihtyisän työympäristön kehittymiselle.

Maailmanmarkkinoiden kilpailutilanteessa tapahtuneet muutokset on pyrittävä mahdollisimman joustavasti ottamaan huomioon elinkeino- ja yrittäjätoiminnan edellytyksiä koskevassa lainsäädännössä ja muussa päätöksenteossa.

Elinkeino- ja yrittäjäpolitiikan tukena tulee olla keskipitkän ja pitkän aikavälin suunnitteluun perustuva yleinen talouspolitiikka ja taloudellinen lainsäädäntö. Yritystoiminnan johtohenkilöiden, kansantalous- ja liiketaloustieteen harjoittajien sekä poliittisten päätöksentekijöiden keskinäistä vuorovaikutusta on pyrittävä lisäämään.

Elinkeino- ja yrittäjäpolitiikan kehittämiseksi tulee

- pysyttää yritykset, elinkeinoelämän etujärjestöt, työmarkkinajärjestöt ja elinkeino- ja yrittäjäpolitiikkaa hoitavat viranomaiset jatkuvasti kansainvälisen taloudellisen, tieteellisen ja teknisen kehityksen tasolla
- kehittää lainsäädäntöä, jolla turvataan kotimaisen yritystoiminnan kansainvälinen kilpailukyky myös monikansallisten yritysten toimikentässä
- edistää suomalaista taloudellista, tieteellistä ja teknistä tutkimustoimintaa, keksijäin työtä ja keksintöjen hyväksikäyttöä
- ohjata elinkeinoelämän rakennemuutosta siten, että yritystaloudelliset, aluepoliittiset, koulutukselliset ja sosiaalipoliittiset tavoitteet toteutuvat
- parantaa jatkuvasti edellytyksiä teollisen tuotannon jalostusasteen nostamiseen
- luoda edellytykset uudelle, kannattavalle yritystoiminnalle ja tasoittaa rakennemuutoksen yrityksille aiheuttamia haittoja
- tukea erityisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä mm. sosiaalipoliittisesta lainsäädännöstä ja työmarkkinasopimuksista aiheutuvien velvoitteiden täyttämisen ja ympäristönsuojelun tehostamisessa
- kehittää pääomamarkkinoita siten, että ihmisen terveyden ja turvallisuuden huomioon ottavien tuotteiden ja palvelusten kehittäminen voidaan turvata ja yritykset saavat kokoon ja muotoon katsomatta riittävästi pääomia
- kehittää osakesäästämistä ja parantaa yritysten omistuspohjan ja omarahoitusmahdollisuuksien laajentamista mm. työntekijöiden henkilökohtaista omistamista edistämällä
- kehittää yrittäjäkoulutusta siten, että liiketaloudelliseen ohjaukseen ja tuotekehittelyyn, markkinointiin ja henkilöstöpolitiikkaan liittyvien kysymysten ohella selvitetään yritysten ja elinkeinoelämän sosiaalista vastuuta
- hoitaa julkisen sektorin hankintatoiminta mahdollisimman suuressa määrin kotimaista yritystoimintaa hyväksikäyttäen
- tukea kauppalaivastomme alusten hankintaa kotimaasta ja pyrkiä ulkomaankaupan kuljetustehtävien suorittamiseen mahdollisimman suuressa määrin kotimaisilla aluksilla
- kehittää teollisuuspiiritoimistojen ja kunnallisten elinkeinoasiamiesten yhteistoimintaa niin, että muodostuisi tehokas neuvonta- ja koulutusorganisaatio
- ylläpitää ja tehostaa kilpailuolosuhteita huolehtimalla siitä, etteivät elinkeinoelämän keskittymispyrkimykset johda kilpailun syrjäytymiseen

8. MAA- JA METSÄTALOUSPOLITIikka

Maa- ja metsätalous tulee yhteiskuntapolitiikassa nähdä laajana kokonaisuutena. Maatalouden tärkeänä yhteiskunnallisena tehtävänä on laadullisesti korkeatasoisen, monipuolisen ja määrällisesti riittävän ravinnon saannin turvaaminen koko väestölle kaikissa olosuhteissa. Maatilatalouden piirissä työskentelevien henkilöiden ammattitaidolla ja kokemuksella on keskeinen merkitys myös metsävarojen tehokkaassa ja ekologisesti järkevässä käytössä ja kartuttamisessa sekä metsäteollisuuden perusraaka-aineen hankinnassa.

Maa- ja metsätalouspolitiikan peruslähtökohtana tulee olla luonnonvarojen ja luonnonolosuhteiden erilaisuuden tunnustaminen valtakunnan eri alueilla. Maatalouselinkeinon toimintaedellytykset on järjestettävä siten, että perheviljelmiin perustuva maatilatalous turvaa maaseudun perusväestöpohjan säilymistä ja takaa kaikille maatilatalouden piirissä työskenteleville turvattuun toimeentuloon. On edistettävä elinkelpoisten maatilatalouksien muodostumista ja tuettava metsänhoidon kannalta tarkoituksenmukaisten metsälöiden perustamista.

Maatilataloudella on myös kansallisessa kulttuurissamme maaseudun kulttuurin ja kulttuurimaiseman säilymistä kannalta tärkeä merkitys.

Maatalous on tärkeä osa kansantaloudesta. Sitä on sellaisena ohjattava ja kehitettävä perheyrittäjäpohjaisena tuotantotoimintana. Elintarvikkeiden perustuotannosta on yhteiskunnan luomin edellytyksin kehitettävä maamme oloihin soveltuva, voimakas, uudenaikainen ja kilpailukykyinen elinkeino. Maatalouden tuotannollisen ja rakenteellisen kehittämisen ohella on turvattava maataloudesta toimeentulonsa saavan väestönosan muita väestöpiirejä vastaava elintaso, tulokehitys, sosiaalinen turvallisuus ja maatalousammattin arvostus.

Maataloustuotanto on suhteutettava maailmanlaajuisen elintarvikehuollon ja kehitysyhteistyön tavoitteisiin. Myös yleiset terveys- ja ravintopoliittiset tavoitteet on otettava huomioon elintarviketuotannossa.

Maatalouspolitiikan tavoitteena on

- luoda edellytykset perheviljelmiin pohjautuvan maataloustuotannon kehittymiselle sekä myötävaikuttaa luonnonolosuhteisiin soveltuvien, elinkelpoisten tuotantoyksikköjen muodostumiseen
- luoda mahdollisuus koko- tai osapäivätoimisen työpaikan saantiin kotipaikkakunnallaan tai sen läheisyydessä sille osalle maatalousväestöstä, joka liian pienen tilakoon takia ei voi saada koko elatustaan maataloudesta
- ohjata maatilatalouden kehitystä siten, että eri tuotantosuunnat hakeutuvat niille sopiville alueille
- korjata maatilatalouden perintöverotusta ja muita perinnönjakoon liittyviä säädöksiä siten, että ne edistävät maatalojen säilymistä kokonaisina ja parantavat sukupolven vaihdon yhteydessä syntyvää rahoitustilannetta
- saattaa maatilatalouden kehittämisrahaston lainoitusmahdollisuudet sellaisiksi, että sukupolvenvaihdokset, tilakoon suurentaminen lisämaata hankkimalla ja rationalisointi voidaan toteuttaa
- tehostaa maatalouden tutkimustoimintaa sekä maanviljelijöiden ammattikoulutusta

- edistää tilakohtaista maatalousneuvontaa ja tehostaa maatalouden erikoisalojen ja sivuelinkeinojen, kuten kalastuksen ja kalanviljelyn, turkistarhauksen, vihannesten sekä marjojen ja hedelmien viljelyn ja maatilamatkailun kehittämistä
- muuttaa maatalousyrittäjäeläkkeen saantiedellytyksiä siten, että eläkkeelle siirtymisen odottaminen ei estä tai viivästyä maatilan isännöyden luovuttamista nuoremmalle sukupolvelle
- edistää tehokkaaseen maatalouteen huonosti soveltuvien peltolohkojen metsittämistä
- kehittää mautilojen välistä yhteistoimintaa
- turvata edellytykset porotalouden säilymiselle ja kehittymiselle
- kehittää laaja-alaisesti kalataloutta ja kalataloudellista tutkimusta
- turvata mautilatalouden energiatarve riittäväillä varmuusvarastoilla sekä kehittämällä tilakohtaisten energialähteiden, kuten polttopuun, turpeen ja olkien käyttöä

Metsätalouden laaja tehtäväkenttä tulee ottaa kokonaisuudessaan huomioon yhteiskunta- ja aluesuunnittelussa. Metsätalouden tärkein tehtävä on puun tuotanto, mikä tarjoaa työtilaisuuksia maaseutuväestölle ja luo edellytyksiä toimeentulon turvaamiseksi. Metsätieteellisen ja -taloudellisen tutkimuksen perusteella tulee määritellä puun kysyntäennusteet sekä tuotannon ja hakkuiden määrälliset tavoitteet siten, että tasapainoinen taloudellinen kasvu tulee turvatuksi.

Varsinaisen puuntuotannon ohella on metsien moninaiskäyttöä kehitettävä.

Metsänhoitotoimenpiteitä ja metsänlannoitusta tulee edelleen tehostaa. Puuraaka-aineen käyttöä on pyrittävä monipuolistamaan sekä kohottamalla jalostusastetta että ottamalla puunjaloitusteollisuudelle raaka-aineksi kelpaamaton puuainees entistä enemmän mm. energian tuotannossa huomioon. Suomalaisen puuraaka-aineen erityispiirteitä tulee käyttää hyväksi kehittämällä ja monipuolistamalla tuotevalikoimia.

Metsätalouspolitiikan tavoitteena on

- lainsäädännöllisin keinoin määritellä nykyistä täsmällisemmin maanomistajien ja metsämaitten käyttäjien oikeudet ja velvollisuudet ottaen huomioon metsien moninaiskäytön
- kohottaa puun tuotantoa kaikkien metsänomistajaryhmien metsissä
- järjestää metsätutkimus ja metsäalan koulutus siten, että ne palvelevat tasapuolisesti metsätuotannon tehostamista ja metsien moninaiskäyttöä
- uudistaa metsäverotus siten, että se kannustaa puuntuotantoon ja siten, että tilakohtaisuus voidaan verotuksessa ottaa paremmin huomioon sekä saattaa metsätalouden varallisuusveron suhteen muihin yritysmuotoihin nähden tasavertaiseen asemaan
- järjestää metsätalouden hallinto siten, että puuntuotannolliset ja ympäristönsuojelulliset tehtävät tulevat tehokkaasti ja joustavasti hoidetuiksi ja yhteensovitetuiksi
- pyrkiä alueellisten kantohintojen tasoittamiseen
- antaa ammatillinen peruskoulutus kaikille metsätalouden harjoittajille, vakinaisille työntekijöille ja mahdollisimman monelle kausityöntekijälle sekä tehostaa erityisesti ekologisesti järkevään metsänkäyttöön sekä metsien moninaiskäyttöön tähtäävää neuvontaa ja koulutusta

9. TYÖVOIMAPOLITIikka

Aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on huolehtia siitä, että yksilön oikeus työhön ja työpaikan valintaan käytännössä toteutuu. Tämän perustavoitteen saavuttaminen edellyttää työvoimapolitiikan aloittaista, alueittaista ja ajallista suunnittelua sekä näistä suunnitelmista tiedottamista. Suunnittelun tavoitteena tulee olla viihtyisien työ- ja asuinpaikkakokonaisuuksien luominen.

Työvoimapolitiikan tulee perustua sellaiseen talous- ja yhteiskuntapolitiikkaan, jonka tavoitteena on työvoiman kysynnän pysyttäminen mahdollisimman kestäväällä pohjalla. Suhdannevaihteluiden tasoittamiseksi ja yhteiskunnan rakennemuutoksesta aiheutuvan työttömyyden vähentämiseksi on työvoiman käyttöä rasittavia veroja ja maksuja alennettava erityisesti niillä yritystoiminnan sektoreilla, joilla pääoman tarve työntekijää kohden on mahdollisimman vähäinen. Samalla on julkisen vallan tuella edistettävä kansantaloudellisesti perusteltujen työkohteiden säilymistä ja syntymistä. Myös työvoiman tarjontaa säätelevää lainsäädäntöä, kuten työllisyys-, työaika- ja eläkelakeja tulee voida käyttää joustavasti työvoimapolitiikan välineinä.

Aktiivisen työvoimapolitiikan toteuttamiseksi on

- kehitettävä työvoiman liikkuvuusavustusjärjestelmää siten, että työpaikkojen ja väestön sijoittuminen mahdollisimman tasapainoisesti maan eri osiin toteutuu. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota kehitysalueiden lähiliikkuvuuden edistämiseen ja suunnattava talousalueiden sisäinen lähiliikkuvuus sellaisille palvelujen ja tuotannon aloille, joilla toimeentulon jatkuvuus on turvattu
- sovitettava työvoimapolitiittiset ja aluepolitiittiset toimenpiteet siten, että työssä voidaan käydä kotoa käsin
- kehitettävä työturvallisuutta
- muutettava sosiaaliturvan rasiusten yrityskohtaista jakautumista siten, että vaikeasti työhönsijoitettavien työllistäminen käy nykyistä paremmin
- kehitettävä suojatyön koetoimintaa ja laajennettava sitä siten, että se kohdistuisi niihin vaikeasti työllistettäviin ryhmiin, joita invalidihuoltolaki ei ensisijaisesti koske
- kehitettävä valtiontukijärjestelmää, jonka turvin yksityiset voivat tehostaa työkoneisiin, työprosesseihin ja työskentelyolosuhteisiin liittyviä ergonomisia ja muita tutkimuksia ja toteuttaa niiden pohjalta uudistuksia
- kehitettävä työntekijöiden työsuhteturvaa edelleen siten, että lomautus- ja irtisanomissuojasäädökset turvaavat työntekijää mielivaltaiselta ja epäoikeudenmukaiselta lomautukselta tai työsuhteen päättämiseltä. Työsuhteturvan kehittämässä on otettava huomioon yritysten toimintaedellytysten ja jatkuvuuden turvaaminen sekä mahdollisuus sopeutua joustavasti kilpailukykyyn vaikuttaviin taloudellisiin muutoksiin
- korostettava työnvälitystä kehitettäessä yksilön omia valintamahdollisuuksia esittelemällä hänelle riittävän laajasti erilaisia työhönsijoittumis- ja koulutusmahdollisuuksia
- laajennettava ammatinvalinnanohjauksen yhdysopettajaverkoston kaikkii oppilaitoksiin
- annettava aikuisten ammatinvalinnan ohjauksessa uudelleen-, täydennys- ja jatkokoulutuksen ohella ohjausta vajaakuntoisille, työttömille, työelämään palaaville perheen huoltajille, varusmiehille ja vangeille

- kehitettävä ja laajennettava opiskelijoiden työharjoittelua opetushallinnon, työvoimahallinnon ja työmarkkinajärjestöjen toimenpitein
- saatettava harjoittelijat työelämässä voimassaolevien sopimusten piiriin ja turvattava harjoittelun laaja-alaisuus

10. AMMATTIYHDISTYSPOLITIikka

Ammattijärjestöt ovat edunvalvontajärjestöjä ja niiden tehtävänä on ajaa palkansaajien etuja kaikissa kysymyksissä, joissa työnantajan ja työntekijän välillä on eturistiriitoja. Tämän vuoksi kaikkien palkansaajien etujen mukaista on kuulua ammattijärjestöihin.

Eri palkansaajajärjestöille on taattava edustavuutensa mukaan tasavertaiset toimintaedellytykset sopimusneuvotteluissa. Kunnan, kirkon ja valtion virkaehtosopimusjärjestelmää on kehitettävä joustavan työehtosopimusjärjestelmän kaltaiseksi.

Ammattiyhdistyspolitiikan keskeisenä tavoitteena on vaikuttaa palkkauksen ja työolojen kehittämiseen niin, että työn turvallisuus, jatkuvuus ja mielekkyys voidaan turvata.

Ammattiyhdistyspolitiikalla tulee

- edistää palkansaajien yleistä järjestäytymistä, kiinteyttää yhteistyötä toimihenkilöjärjestöjen välillä ja kehittää pienehköjen palkansaajaryhmien välistä yhteistyötä
- toteuttaa naisten ja miesten samapalkkaisuus käytännössä
- pyrkiä työajan lyhentämiseen erityisesti kolmivuorotyössä ja sellaisilla aloilla, joilla terveydelliset haitat ovat huomattavan suuret
- turvata mahdollisuus siirtyä eri työaloilla urakkipalkasta aikapalkkaan ja päinvastoin
- muodostaa työkokonaisuuksia käsitteleviä työryhmiä työpaikoille ja irtautua yksitoikkoisesta rutiinistyöstä
- kehittää työssä käytettäviä välineitä, koneita ja teknisiä laitteita sekä koko työympäristöä ihmisen ehdoin
- turvata työpaikkojen luottamushenkilöitten toimintaedellytykset
- vaikuttaa eläkejärjestelmän kehittämiseen sellaiseksi, että eläkeiän määräytymisessä otetaan entistä joustavammin huomioon työntekijän yksilölliset ominaisuudet ja työolosuhteet
- turvata lakko-oikeuden vastuuntuntoinen käyttö ja taata, ettei lakko-oikeutta rajoiteta
- kehittää kansainvälistä ammattiyhdistystoimintaa

11. TULONJAKOPOLITIikka

Valtiovallan tehtävänä on huolehtia yksityisten kansalaisten tulonmuodostukseen ja sosiaaliturvaan vaikuttavien tekijöiden tasapainoisesta yhteensovittamisesta. Valtiovallan tulee harjoittaa sellaista tulonjakopolitiikkaa, että se yhdessä työmarkkinajärjestöjen tulopoliittisten ratkaisujen kanssa turvaa kansalaisten tulojen ja varallisuuden oikeudenmukaisen jakautumisen. Yleisenä tavoitteena tulee pitää sitä, että kotitalouksien henkeä kohti lasketut käytettävissä olevat tulot jakautuisivat entistä tasaisemmin eri tulonsaajaryhmien kesken.

Taloudellisen toimeliaisuuden vaihteluja silmällä pitäen tulee tulopolitiikan pitkän aikavälin perusteita vahvistaa kehittämällä sosiaalisen ja taloudellisen lainsäädännön keinoin perusturvajärjestelmää, jonka avulla kansalaisten perustoimeentulo voidaan turvata kaikissa olosuhteissa.

Palkkapolitiikan tulee edistää kansantulon kasvua. Työn koulutuksellisten, fyysisten ja henkisten vaatimustasoerojen tulee ilmetä palkkaratkaisuissa siten, että niiden mukaiset kohtuulliset tuloerot säilyttävät työnteon motivaatiota lisäävän ja uraodotuksia kannustavan luonteensa. Työn vaativuus ja saavutetut tulokset tulee ottaa huomioon yksilölliseen palkkaukseen vaikuttavina tekijöinä.

Oikeudenmukaisen tulonjakopolitiikan toteuttamiseksi on

- suunnattava alakohtaisten palkkaratkaisujen painopistettä pieni- ja keskipalkkaisten ryhmien käytettävissä olevien tulojen tason kohottamiseen
- maksettava samasta työstä sama peruspalkka ikään ja sukupuoleen katsomatta
- kehitettävä tulopoliittista neuvottelumekanismia siten, että neuvotteluosapuolet tulevat samanarvoiseen asemaan
- kiinnitettävä erityistä huomiota toimihenkilö- ja virkamiesryhmien piirissä esiintyviin matalapalkka-alueisiin ja reaaliansiokehityksessä jälkeen jääneisiin ryhmiin luomalla pysyvä ansiokehitystakuujärjestelmä
- kehitettävä tilastokeskuksen harjoittamaa tutkimus- ja julkaisutoimintaa siten, että tulonjaosta ja tulonjakopolitiikan toteutumisesta sekä elinolosuhteiden muutoksista saadaan nopeasti ja luotettavasti tietoja

V Kansainväliset suhteet

Valtioiden välinen kanssakäyminen ja keskinäinen riippuvuus muodostavat ulkoiset puitteet kansallisen politiikan harjoittamiselle. Tietoisuus rauhan jakamattomuudesta, valtioiden turvallisuutta edistävän kansainvälisen sopimusverkoston laajentumisesta, väkivallan käyttöä rajoittavien säädösten lujittumisesta sekä pyrkimyksistä asevarustelun rajoittamiseen edistää yhteistyötä yhteiskuntajärjestelmiltään erilaisten valtioiden välillä. Aktiivinen osallistuminen tähän yhteistyöhön ja työskentely rauhan edistämiseksi sekä kansojen välisen yhteisymmärryksen lisäämiseksi on Suomen turvallisuussetujen mukaista. Tavoitteena tulee olla pysyvän rauhantilan säilyttäminen ja ristiriitojen rauhanomainen ratkaiseminen kaikkialla maailmassa.

Maailman väestön nopea lisääntyminen, köyhien ja rikkaiden maiden kehityserot, uusiutumattomien luonnonvarojen rajallisuus ja ympäristön saastuminen muodostavat osan niistä ongelmista, joiden ratkaisemiseksi jatkuva kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä. Suomen tulee aktiivisesti osallistua myös tähän yhteistyöhön.

1. ULKOPOLITIikka

Suomen turvallisuuspolitiikan perustavoitteena on maamme kansallisen itsenäisyyden varmistaminen. Ulkopoliitiikan perustana on aktiivinen ja rauhantahtoinen puolueettomuuspolitiikka. Suomen tulee pysyttäytyä suurvaltojen eturistiriitojen ulkopuolella ja pitää yllä hyviä suhteita kaikkiin maihin. Tämä Paasikiven-Kekkonen linjan nimellä tunnettu Suomen ulkopoliitiikan perussuuntaus nojaa oleellisilta osiltaan Suomen ja Neuvostoliiton väliseen sopimukseen ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä

avunannosta. Suomen on, noudattaen rauhantahtoisen puolueettomuuspolitiikan periaatetta, kehitettävä jatkuvasti suhteitaan Neuvostoliittoon, Pohjoismaihin ja muihin maihin.

Kokoomuksen tavoitteena on Paasikiven-Kekkonen ulkopoliittisen linjan sisäpoliittisen jalustan vahvistaminen. Tämä tarkoittaa mahdollisimman yksimielisen, poliittiseen todellisuuteen nojautuvan jatkuvan tuen saamista Suomen omaksumalle puolueettomuuspolitiikalle maamme koko väestön keskuudessa.

Suomen ulkopoliitiikan tulee tukea kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden lujittamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Suomen on aktiivisesti osallistuttava YK:n puitteissa maailmanrauhan vahvistamiseen, asevarustelun hillitsemiseen sekä ydinaseettomien vyöhykkeiden aikaansaamiseen tähtäävään toimintaan. Samoin tulee kiinteästi seurata YK:n talous- ja sosiaalineuvoston työskentelyä ja pyrkiä aktiivisesti osallistumaan myös muiden YK:n toimielimien ja erityisjärjestöjen työhön. Suomen tulee edelleen ylläpitää valmiutta tarjota asianmukaisesti varustettuja joukkoja YK:n käyttöön rauhanturva- ja valvontatehtäviin.

Suomen tulee määrätietoisesti toteuttaa ulkopoliittisia perustavoitteitaan ETYK'in puitteissa ja jatkaa konferenssissa omaksumaansa tasapuolisen sovittelijan työtä.

2. KANSAINVÄLINEN VUOROVAIKUTUS

Kansainvälisen vuorovaikutuksen tavoitteeksi tulee asettaa tiedon ja ymmärtämyksen lisääminen eri kansakuntien historiasta, kansallisista traditioista ja inhimillisen elämän olosuhteista. Avoin kansainvälinen vuorovaikutus erilaisissa taloudellisissa poliittisissa ja sivistyksellisissä järjestelmissä elävien ihmisten kesken edistää koko ihmiskuntaa koskevien ongelmien rauhanomaista ratkaisemista.

Tietoliikenteen, matkailun ja tieteellisen tutkimuksen kehitys luovat edellytyksiä yhä laajempien väestöryhmien osallistumiselle kansainväliseen yhteydenpitoon. Yhteiskunnan on pidettävä huolta siitä, että kansalaisten mahdollisuudet ulkomaita koskevien monipuolisten ja totuudenmukaisten tietojen saamiseen sekä omakohtaisten kokemusten että eri tiedotuskanavien kautta paranevat.

Kansainvälisellä informaation vaihdolla tulee pyrkiä kansojen välisen ystävyuden lisäämiseen sekä kansainvälisen rauhan ja yhteistyön merkityksen korostamiseen. Vuorovaikutuksen tavoitteena ei saa olla toisen valtion sisäisiin asioihin puuttuminen tai kansainvälisen yhteistoiminnan vahingoittaminen.

Suomen tulee osallistua aktiivisesti maailman väestö-, elintarvike-, energia- ja ympäristöongelmien ratkaisemiseen tähtäävään kansainväliseen yhteistyöhön. YK:n asemaa tieteellisen tutkimustyön kansainvälisenä yhteistyöjärjestönä tulee vahvistaa.

Kansainvälisen kulttuuriyhteistyön moniarvoinen rikkaus perustuu kansallisen kulttuurin elinvoimaisuuteen. Kansallisten kulttuurien kehittymisedellytysten turvaamiseksi on kansainvälisen, kaupallisuuteen perustuvan massakulttuurin vaikutusta rajoitettava.

Kulttuuriyhteistyön laajentamiselle Suomen ja muiden maiden välillä on luotava yhä paremmat edellytykset. On kiinnitettävä jatkuvasti huomiota jo olemassa olevien

kulttuurivaihdon muotojen syventämiseen ja uusien yhteistyömuotojen etsimiseen. Näissä tehtävissä on julkisen vallan harjoittaman kulttuurivaihdon rinnalla turvattava yksityisten kansalaisten ja heidän muodostamiensa järjestöjen osuuden jatkuva kasvu.

3. TALOUDELLINEN YHTEISTYÖ

Kansainvälisen taloudellisen yhteistyön perustana tulee olla laaja kokonaisnäkemys maailman valtioiden keskinäisestä riippuvuudesta. Ilmauksena tällaisesta kokonaisnäkemyksestä on Yhdistyneiden Kansakuntien hyväksymä julistus uuden kansainvälisen talousjärjestyksen (UKTJ) aikaansaamisesta sekä valtioiden taloudellisia oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva peruskirja. Nämä asiakirjat luovat maailmanlaajuiset puitteet Suomen harjoittamalle taloudelliselle yhteistyölle.

Taloudellinen yhteistyö on kiinteä osa maamme ulkopoliittikkaa. Taloudellista, teknistä ja teollista yhteistyötä tulee kehittää aktiivisen, rauhantahtoisen puolueettomuuspolitiikkamme periaatteen mukaisesti.

Suomen tulee huolehtia siitä, että maailmankaupan laajetessa ja yhä suuremmassa määrin vapautuessa päätäntävalta taloudellisissakin asioissa säilyy tiukasti omissa käsissämme. Kansainvälisen kilpailuasemamme säilyttämiseksi edullisena on tiiviisti seurattava kansainvälisiä neuvotteluja, jotka tähtäävät kaupan esteiden poistamiseen ja vakaan valuuttajärjestelmän luomiseen.

Uusiutumattomien luonnonvarojen rajallisuus, elinympäristön saastuminen ja kuluttajansuojelu asettavat tuotannolliselle toiminnalle rajoituksia. Näiden rajoitusten huomioon ottamisesta kansallisessa lainsäädännössä ja muussa päätöksenteossa on pyrittävä sopimaan kansainvälisellä tasolla.

Suomen tulee kehittää ja monipuolistaa kaupallista ja taloudellista yhteistyötä perinteisten kauppakumppanien lisäksi myös kehitysmaiden kanssa. Suomen ja muiden maiden kahdenvälisen taloudellisen ja kaupallisen yhteistyön lisäämisen ohella tulee kiinnittää huomiota niihin taloudellisen yhteistoiminnan laajentamisen mahdollisuuksiin, jotka sisältyvät Suomen solmimiin monenkeskisiin sopimuksiin Euroopan Talousyhteisön (EEC), Keskinäisen Taloudellisen Avun Neuvoston (SEV), Euroopan Vapaakauppaliiton (EFTA) ja Taloudellisen yhteistyön ja kehittämisen järjestön (OECD) kanssa. YK:n Euroopan Talouskomission (ECE) asemaa maanosamme valtioiden yhteistyöorganisaationa on pyrittävä vahvistamaan mm. Euroopan Turvallisuus- ja Yhteistyökonferenssin (ETYK) päätösasiakirjan toimeenpanoa silmällä pitäen.

Taloudellisen yhteistyön kehittämisessä on Suomen ja sosialististen maiden välisellä kaupalla tärkeä asema. Vuonna 1977 Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittu 15-vuotissopimus kaupallis-taloudellisen, teollisen ja tieteellis-teknisen yhteistyön kehittämisestä ja muut maittemme väliset sopimukset sekä Suomen ja muiden sosialististen maiden välillä solmitut sopimukset kaupan esteiden vastavuoroisesta poistamisesta (KEVSOS-sopimukset) luovat hyvän perustan käytännöllisille toimenpiteille.

Kauppasuhteita markkinatalousmaiden kanssa tulee kehittää voimassaolevien sopimusten ja näiden maiden välisessä kaupassa yleisesti omaksuttujen periaatteiden mukaisesti poistamalla kaupan esteitä molemminpuolisesti. Erityisesti Pohjoismaiden kanssa on pyrittävä edistämään myös tuote- ja toimialakohtaista tuotannollista yhteistyötä.

Taloudellista yhteistyötä kehitysmaiden kanssa on laajennettava ja monipuolistettava UKTJ:n periaatteiden mukaisesti.

4. KEHITYSYHTEISTYÖ

Kansainvälinen kehitysyhteistyö on kiinteä osa Suomen ulkopolitiikkaa. Sen tavoitteena tulee olla kansojen itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, pyrkimys ristiriitojen rauhanomaiseen sovitteluun sekä kansojen ja ihmisten taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen eriarvoisuuden vähentäminen. Maailmanlaajuinen edistyminen voi perustua vain kansainvälisten kehityserojen kaventamiseen. Kehitysyhteistyön päämääränä tulee olla kunkin valtion omaehtoisen kehityksen tukeminen eikä teollisuusmaiden vaikutuksen laajentaminen.

Suomen harjoittaman kehitysyhteistyön tulee perustua julistukseen uudesta kansainvälisestä talousjärjestyksestä (UKTJ) sekä siihen liittyvään toimenpideohjelmaan, joka sisältää suosituksia kehitysmaiden aseman parantamiseksi. Kehitysyhteistyön tukena on Yhdistyneiden Kansakuntien kehitysyhteistyöstrategia, jonka mukaisesti teollistuneiden maiden tulisi nostaa julkisen kehitysavun osuus 0,7 %:iin bruttokansantuotteesta. Päämääräksi tulee asettaa tämän tavoitteen saavuttaminen 1980-luvulla.

Kansainvälisen oikeuden yleisesti hyväksytyjen periaatteiden sekä YK:n peruskirjan mukaisesti Suomen tulee antaa aineellista apua ja poliittista tukea siirtomaavallan ja rotusorron alaisina eläville kansoille, jotta ne saavuttaisivat poliittiset ja inhimilliset perusoikeutensa.

Kehitysyhteistyömäärärahat on suunnattava sekä monenkeskeiseen että kahdenkeskeiseen kehitysyhteistyöhön. Suomen on omalta osaltaan tuettava entistä keskitetympin YK:n erityisjärjestöjen maakohtaisia ohjelmia koordinoivan kehitysjärjestön, UNDP:n toimintaa. Samanaikaisesti on voimistettava maakohtaisia kehitysprojekteja ja kehitettävä Pohjoismaiden välistä yhteistyötä.

Laajeneva kehitysyhteistyö edellyttää entistä parempaa yhteistyötä avunantajamaiden kesken. OECD-maiden kehitysapukomitean suositukset kehitysavun ehdoista luovat käyttökelpoisen pohjan tälle yhteistyölle.

VI Puolustuspolitiikka

Aktiivisen, rauhantahtoisen puolueettomuuspolitiikan harjoittaminen edellyttää tuekseen maanpuolustustahtoa ja maanpuolustuskykyä. Maan poliittisen johdon alaisena puolustusvoimien tehtävänä on turvata maamme itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus.

Itsenäisenä valtiona Suomella on vastuu oman alueensa puolustamisesta. Suomen puolustuspolitiikan tulee nojautua Suomen ja Neuvostoliiton välisen YYA-sopimuksen sisältämiin velvoitteisiin sekä sen luomiin edellytyksiin, ja siinä tulee ottaa huomioon Pariisin rauhansopimuksen asettamat rajoitukset.

Puolustuslaitosjärjestelmän tulee edelleen rakentua yleisen asevelvollisuuden periaatteelle.

Puolustusvoimien suorituskyky on kaikissa tilanteissa säilytettävä sellaisena, että ne pystyvät täyttämään maamme poliittisen johdon niille asettamat tehtävät.

Taloudellista maanpuolustusta on kehitettävä niin, että maamme väestön toimeentulo ja yhteiskunnan tärkeät toiminnot voidaan sodan tai muun vakavan kriisin aikana turvata.

Väestönsuojelu on järjestettävä siten, että sodan, kriisiolosuhteiden tai muiden katastrofien aiheuttamat aineelliset ja henkiset vahingot voidaan tehokkaasti rajoittaa. Tämä edellyttää väestönsuojelukoulutuksen asianmukaista järjestämistä ja väestönsuojelun aineellisten edellytysten turvaamista.

Yleinen maanpuolustuskasvatus tulee järjestää siten, että kaikilla kansalaisryhmillä on mahdollisuus osallistua siihen ja saada hyvät yleistiedot puolustuspolitiikan perusteista.

Maanpuolustusta koskevan tiedotustoiminnan tulee perustua ulkopolitiikan ja puolustuspolitiikan tuntemukseen sekä erilaisten ideologisten arvonäkökohtien ja suomalaisen demokratian tunnustamiseen. Puolustustahdon ylläpitäminen ja vahvistaminen edellyttää, että kansalaiset voivat perustaa mielipiteensä puolustus- ja ulkopolitiikasta avoimeen keskusteluun ja oikeisiin tietoihin turvallisuuspolitiikan perusteista ja keinoista.

Lainsäädännöllä on huolehdittava siitä, että varusmies- ja siviilipalvelusta suorittavien sekä heidän huollettaviensa taloudellinen ja oikeudellinen asema turvataan.

Puolustusvoimissa palvelevan henkilökunnan työnehdot ja taloudellinen asema on voitava turvata muita väestöryhmiä vastaavalla tavalla ottaen huomioon heidän työolosuhteisiinsa liittyvät erityispiirteet.